

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra historie

Bakalářská práce

Václav Spěváček, život a dílo

Lukáš Jesínek

Vedoucí práce: PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně

s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 28. dubna 2017

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Rád bych upřímně poděkoval vedoucí mé bakalářské práce PaedDr. Naděždě Morávkové, Ph.D. za její ochotu a cenné rady. Poděkování dále patří pamětníkům, kteří mi PaedDr. Václava Spěváčka představili ze svých osobních zkušeností. Děkuji svým přátelům a rodině za morální podporu.

Motto:

*„Čechové a Slované jsou národ zasvěcený na dobrodinství a učitelství
národů všech.“ Karel Slavoj Amerling.¹*

¹ AMERLING, Karel. *Příruční knížka pro sběrače přírodnin*, 1849, s. 40.

Obsah

Úvod.....	6
1 Václav Spěváček.....	9
1.1 Život Václava Spěváčka.....	9
1.2 Metodika práce Václava Spěváčka.....	12
2 Počátky a základy českých škol pokusných.....	14
3 Biografické práce Václava Spěváčka.....	16
3.1 Jakub Jan Ryba.....	16
3.1.1 Mládí Jakuba Jana Ryby.....	16
3.1.2 Období pedagogické činnosti.....	17
3.1.3 Rybovo literární a hudební díla.....	19
3.1.4 Metody výuky.....	19
3.2 Bernard Bolzano.....	21
3.2.1 Mládí Bernarda Bolzana.....	21
3.2.2 Období kazatelské činnosti.....	23
3.2.3 Závěr života.....	25
3.3 Josef Vojtěch Sedláček.....	27
3.3.1 Mládí Josefa Vojtěcha Sedláčka.....	28
3.3.2 Organizační činnost v Plzni.....	30
3.4 Karel Slavoj Amerling.....	34
3.4.1 Původ Amerlingů.....	35
3.4.2 Mládí Karla Slavoje Amerlinga.....	36
3.4.3 Amerlingova Budeč.....	39
3.4.4 Nová Budeč a Ernestium.....	40
3.5 Josef Spudil.....	44
3.5.1 Život Josefa Spudila.....	44
3.6 Jan Evangelista Purkyně.....	48
3.6.1 Mládí Jana Evangelisty Purkyně.....	48
3.6.2 Začátky v lékařské profesi.....	52
3.6.3 Působení ve Vratislavi.....	54
3.6.4 Kulturně-společenský přínos ve vlasti.....	56
Závěr.....	59
Summary.....	61
Prameny a literatura.....	63
Seznam příloh.....	70

Úvod

Roku 1913 se v Plzni narodil vzdělanec, PaedDr. Václav Spěváček. Svým dílem to byla bezesporu výjimečná a renesanční osobnost české pedagogiky. Činností zasahoval do pedagogiky, historie, geografie a lingvistiky. V oblasti lingvistiky byl rovněž všestranný, což dokazuje jeho zájem o český, německý, francouzský, srbochorvatský a ruský jazyk. V této práci bych se chtěl zaměřit převážně na Spěváčkovu působení v oblasti historie a pedagogiky. Zabýval se hlavně dějinami českého pokusného školství a osobnostmi s ním spjatými. České pokusné školství má podle Spěváčka tradici sahající až k bratrskému školství, pokračující činností Jana Amose Komenského, pedagogů v devatenáctém století a vrcholící na začátku století dvacátého. S tím také souvisí další okruh práce Václava Spěváčka, biografie známých osobností. Není tedy náhodou, že se zaměřil na rodáky oblasti Plzeňského kraje, ale psal i o osobnostech z jiných částí republiky, které se mohly v západních Čechách objevit příležitostně. Jeho zájem upoutali například Jakub Jan Ryba, Josef Vojtěch Sedláček, Bernard Bolzano, Karel Slavoj Amerling, Josef Spudil a Jan Evangelista Purkyně. Již z přehledu vyjmenovaných osobností je patrné, že Spěváček byl odborníkem na dějiny devatenáctého století. Nicméně svůj zájem neuzavíral jen do této doby.

Základním zdrojem informací byl Archiv města Plzně, kde se nachází pozůstalostní fond Václav Spěváček, který do archivu dodala jeho vnučka Eva Horníková, dne 25. dubna 2006. Fond tvoří celkem 23 krabic, které jsou dále rozděleny do 141 čísel inventáře. Rozsáhlý fond obsahuje různorodé dokumenty: vědecká díla (spjaté s Amerlingem a Rybou), výstřižky z novinových článků (popisující život Spěváčka), korespondence s univerzitními profesory (hodnotící umělecké výstavy a vydané knihy, výjimečně i osobního charakteru), fotografie, regionální sborníky a sborníky o jugoslávské literatuře. Převážná část archiválií je zaměřena na dílo Václava Spěváčka, z toho důvodu jsem studoval i v Archivu ZČU, kde bylo více informací o životě tohoto vědce.

Informace o Spěváčkově životním díle jsem doplnil studiem ze samotných děl. Ty mi velice pomohly pochopit styl jeho práce, metodu bádání, v neposlední řadě i jeho myšlenkové pochody. Spěváček se specializoval na biografie, které tvořily jádro zkoumaných děl. Okrajově se zabýval i periodizací českého školství. Hojně také přispíval do nejrůznějších sborníků, z nichž jmenuji *Minulosti západočeského kraje*.

V rámci heuristiky i modelování interpretačního rámce jsem pracoval také s pamětníky. Prvním z pamětníků byl prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc., pracovník na Katedře českého jazyka a literatury při Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Václava Spěváčka mi představil z pozice studenta a později jako rodinný známý. Druhým pamětníkem byla Doc. PhDr. Jana Miňhová, CSc., pracovnice na Katedře psychologie rovněž na Západočeské univerzitě v Plzni. Ta mi pověděla o svých zážitcích s Václavem Spěváčkem těsně před jeho odchodem do důchodu.

Hlavním cílem je vytvořit ucelenou a přehlednou práci, ve které stručně a jasně zprostředkuji Spěváčkovu životní dílo. Osobně jsem chtěl podat ucelenější popis jeho života, ale z důvodu nedostatku informací jsem od toho musel upustit. V práci tedy bude stručně popsán Spěváčkův život. Zbytek práce bude koncipován jako přehled jeho díla, které bych tím chtěl dostat více do povědomí širší veřejnosti. V našem případě hlavně do povědomí studentů pedagogiky. Kromě toho všeho se budu snažit popsat i metodiku jeho práce. Místy se pokusím čerpat i z jiných literárních zdrojů, abych Spěváčkovu práci začlenil do kontextu.

Václav Spěváček je naneštěstí zapomenutou osobností, kterou znají hlavně specialisté z okruhu akademiků. Můžeme se pouze dohadovat, čím tato skutečnost nastala a každý by jistě přišel s jiným názorem. Jedním z důvodů je jistě i Spěváčkova přirozeně skromná povaha, kdy se nesnažil za každou cenu být na výsluní. Na druhou stranu je nutné podotknout, že Spěváček byl v přednáškové činnosti velice aktivním, tedy ovlivnil mnoho svých žáků a také lidí ze široké veřejnosti. Osobně bych jako jednu z příčin zapomínání odkazu osobností zmínil i dle mého názoru jistou krizi současné společnosti, myšleno krizi vnímání elit ve společnosti. Současná společnost má mnohdy problém najít mezi sebou elity a vážít si jich. Elity jsou hledány tam, kde je jejich dílo pro veřejnost jednoduše uchopitelné, např. ve světě sportu, zábavního průmyslu apod. Nejde bohužel jen o neznalost skutečných osobností, ale hlavně o neznalost jejich děl. Po prostudování Spěváčkova rozsáhlého díla čtenář zjistí, že reformní školství mělo dlouholetou a vlivnou tradici v samotných Českých zemích. V dnešní době se zdůrazňuje hlavně vliv zahraničí, pro který je typické šíření alternativních škol (Montessori škola, Waldorfská škola apod.). Národ Komenského tak není pozadu oproti vývoji ve světě. Není určován jen zahraničním vlivem, ale i vnitřním vývojem.

V našem případě se obrátíme do minulosti a zhlédneme na Spěváčka jako na vzor zápalu do vzdělání, které je rovněž v dnešní době podhodnocováno. Vzdělání je základem vyspělé společnosti. To samé věděl i Spěváček, který se inspiroval českými velikány od Komenského až po profesora Václava Příhodu. Pedagogické činnosti obětoval celý svůj profesní život a plody jeho nesmírně rozsáhlé práce jsou inspirující dodnes. S radostí a pokorou se ujmu poslání jeho odkaz předat čtenářům mé práce.

1 Václav Spěváček

1.1 Život Václava Spěváčka

Václav Spěváček se narodil 1. května 1913 v Plzni, která se pro něho stala celoživotním místem působení. Zde studoval na obecné škole a po letech na Státním učitelském ústavu, kde maturoval 23. června 1933. Následující tři roky po maturitě působil v pozici výpomocného učitele na několika obecných školách Plzeňského kraje. Svoji učitelskou dráhu započal v České Bříze (tehdy Německé Bříze)² a dále pokračoval v Radobyčicích, Chocenicích, Žichlicích, Nových Mitrovicích a nakonec i v samotné Plzni. V průběhu učitelské praxe nastoupil roku 1935 na Školu vysokých studií pedagogických v Praze, založenou teprve roku 1921 Československou obcí učitelskou.³

Škola vysokých studií pedagogických byla důležitým místem pro formování osobnosti Václava Spěváčka. Zde se poprvé setkal s uznávanou autoritou v oblasti pedagogiky Václavem Příhodou, tehdy docentem experimentální pedagogiky. Příhoda byl ve třicátých letech minulého století významným poradcem na ministerstvu školství. V období studií byl Příhoda pro Spěváčka vzorem. Nevěděl však, že je v sedmdesátých letech spojí tvorba vědecké práce, při které se oba zmiňovaní pánové sblíží a stanou se přáteli. Studium na Škole vysokých studií pedagogických ukončil Václav Spěváček 30. dubna 1936.

Předmnichovské období v letech 1936–1938 strávil Spěváček prezenční vojenskou službou a účastnil se i zářijové mobilizace. Po návratu do civilního života se vrátil do pozice výpomocného učitele. V roce 1940 vykonal zkoušku učitelské způsobilosti, po které mohl na měšťanských školách vyučovat dějepis, zeměpis a český jazyk. V následujících letech si rozšířil kvalifikaci o německý jazyk (1940), francouzský jazyk (1942), srbochorvatský jazyk (1942) a ruský jazyk (1947).⁴ Soukromě se však zajímal i o angličtinu a polštinu.

² VIKTORA, Viktor. Osmdesátiny dr. Václava Spěváčka. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Sv. 29. Ústí nad Labem: Albis International, 1994, s. 253.

³ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2292, č. inv. 53, *Reformní hnutí v ČSR ve 30. letech*, s. 22.

⁴ VIKTORA, Viktor. Osmdesátiny dr. Václava Spěváčka. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Sv. 29. Ústí nad Labem: Albis International, 1994, s. 253.

Ve čtyřicátých letech minulého století působil již jako řádný učitel měšťanské školy na několika místech Plzeňského kraje, vyučoval ve Starém Plzenci, Plzni, Přimdě, Boru u Tachova a Blatnici. Při svém působení v Přimdě dokonce zastával i funkci konzervátora památkové péče pro okresy Teplá, Tachov a Mariánské Lázně (1945–1951).⁵

Spěváček by se byl během války zřejmě věnoval dalšímu studiu, ale došlo k neblahému uzavření vysokých škol. Z toho důvodu mohl pokračovat až roku 1945, na Vysoké škole pedagogické v Praze. Po jejím absolvování (1949) studoval ještě v letech 1947–1951 na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. Titul doktor obdržel 30. března 1951, po obhajobě práce *Český jazyk na školách národních a středních*.

Od roku 1952 začala další etapa života Václava Spěváčka, pro kterou je charakteristická přednášková činnost na Pedagogické fakultě v Plzni (tehdy pobočka Karlovy univerzity) a také tvorba vědeckých prací v oblasti reformní pedagogiky. Na Pedagogické fakultě, konkrétně na Katedře pedagogiky, Spěváček působil dlouhých 26 let. Vykonával zde postupně různé funkce: tajemníka katedry, vedoucího oddělení dálkového studia, vedoucího pracovníka pro pedagogickou práci studentů.⁶ Mezi svými studenty byl známý pro svoji čestnost, spravedlivost, neúprosnost a apolitičnost, Spěváček během svého života neangažoval v politice, byť se o ni zajímal. Jeho životním posláním byla věda, kterou nehodlal zatěžovat jakoukoliv ideologií. Jelikož nikdy nevstoupil do KSČ, nebyla mu krajským výborem strany dovolena aspirantura.

Vedle činnosti na univerzitě ovšem působil v několika společenských, kulturních a vědeckých institucích. Byl členem Krajského pedagogického sboru v Plzni, kde zastával pozici tajemníka pedagogické sekce. Zastával také pozici předsedy školské komise při Národopisném muzeu v Plzni. Spolupracoval i s ČSAV, zejména s Ústavem J. A. Komenského.⁷

⁵ VIKTORA, Viktor. Osmdesátiny dr. Václava Spěváčka. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Sv. 29. Ústí nad Labem: Albis International, 1994, s. 253.

⁶ MORÁVKOVÁ, Naděžda – ŘEHÁČEK, Karel. *Osobnosti plzeňského vysokého školství*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2014, s. 221. ISBN 978-80-87646-04-5.

⁷ Tamtéž, s. 222.

Po revoluci Spěvákček vnímal změnu režimu s velkým očekáváním. Stejně jako jiní lidé i Spěvákček vnímal změny nejednoznačně. Všiml si výhod, vybojovaných během revoluce. Nicméně byl z polistopadového vývoje částečně zklamán, jelikož chápal rozdíl mezi ideály hlásanými během revoluce a skutečností, kdy někteří z vůdců revoluce šli proti jejím ideálům. Ke zklamání napomohl i fakt, že byla zamítnuta žádost profesora Viktory o udělení čestné docentury, čímž by se Spěvákčkovi dostalo zadostiučinění za nedovolenou aspiranturu během období normalizace. Jakožto uznávaná autorita byl Spěvákček aktivní ve školství i po revoluci, kdy byl zván k odbornému přednášení o reformním školství. V závěru života onemocněl artrózou a z toho důvodu se příliš nevzdaloval ze svého domu v Plzni. Václav Spěvákček zemřel 27. listopadu 2004 v úctyhodném věku 91 let. Místem posledního odpočinku se stal Ústřední hřbitov v Plzni.

Václav Spěvákček byl ženatý s Blaženou Spěvákčkovou, rozenou Noskovou, se kterou vychoval dvě děti, dceru Blaženu (1943) a syna Václava (1948).⁸

⁸ MORÁVKOVÁ, Naděžda – ŘEHÁČEK, Karel. *Osobnosti plzeňského vysokého školství*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2014, s. 222. ISBN 978-80-87646-04-5.

1.2 Metodika práce Václava Spěváčka

Jak bylo již řečeno v úvodu, PaedDr. Václav Spěváček byl vzdělanou a všestrannou osobností, která dokázala využít své cenné schopnosti v mnohém oboru a aplikovat je do výsledného díla.

Základem úspěšné práce byla znalost historických reálií. Spěváček měl solidní rozhled v české i v obecné historii. Díky tomu mu nedělalo potíže zaměřit se na detailnější informace. Práce Václava Spěváčka je náročnou četbou. Autor od svých čtenářů totiž rovněž předpokládal základní znalosti historických reálií, a tudíž se příliš nesnažil o jejich vysvětlování. Spěváčkovy práce jsou vesměs výsledkem jeho vlastního archivního výzkumu a významným způsobem posunují nejen regionální historickou biografii v oblasti pedagogiky a vzdělávání obecně.

Při bádání mu pomáhaly i kontakty s předními českými vědci. Největší vliv měl na Spěváčka již zmíněný prof. dr. Václav Příhoda, český odborník na reformní školství a poradce na ministerstvu školství v období první republiky. Z mimořádných osobností lze dále jmenovat prof. dr. Juraje Čečetku, autora publikace *Úvod do všeobecnej pedagogiky*, první slovenské učebnice pedagogiky, a rovněž autora díla *Zo slovenskej pedagogiky*, ve kterých popsal dějiny slovenské pedagogiky od 16. do 20. stol.⁹ Třetí inspirující osobností byl Spěváčkovi Ing. Ivan Hoyer, tajemník Společnosti Jakuba Jana Ryby. Hoyer byl současně tím, kdo získal Spěváčka pro úzkou se zmíněnou institucí.

Za malé pozastavení jistě stojí metody Spěváčkovy biografické práce. Pokud tomu dovolily historické prameny, zaměřil se nejprve na předky sledované osobnosti a jeho rodiště. I historie samotného rodu může ovlivnit vývoj jedince a jeho chápání světa. Biografii začínal vždy již od útlého dětství, které považoval za klíčové při formování osobnosti. Neopomněl vylíčit hlavní vlivy působící na výchovu, jako jsou okolní krajina, rodiče, prarodiče a život a práce na venkově či ve městě. Zvláště práce na venkově je u Spěváčka zajímavou kapitolou, příkládal jí značný impakt na utváření charakteru a silné vlivy na výchovu.

⁹ MÁTEJ, Josef. Pedagogické dielo prof. dr. Juraja Čečetku. In: *Pedagogika: Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 1983, s. 194.

Zabýval se i regionem, kde sledovaná osobnost působila, a jeho charakteristikou. Popisoval krajinu, pokoušel se podat pravděpodobný vzhled dobového města či vesnice. Často podal i historii tamního šlechtického rodu a jeho vliv na rozebíranou osobnost.

Některé čtenáře může odradit Spěváčkův styl psaní, pro který je charakteristická vysoká frekvence detailních faktů. Přesto si jiní čtenáři mohou přijít na své, protože Spěváčkova díla jsou psána velice čtivou formou a mohou dojít až k názoru, že čtou beletrii.

Spěváčkova díla jsou v drtivé většině poměrně apolitická, nezatížená dobovou všudypřítomnou ideologií, částečně i proto, že se věnují období národního obrození, na které komunistický režim nahlížel podobným způsobem jako prvorepublikový režim. Výjimkou je dílo *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v Českých zemích*, které je ovlivněno komunistickou historiografií a které rozebírá i autorovu současnost, tehdejší režimem vyzdvihovanou. Nutno ale podotknout, že jde o kolektivní dílo a že Václav Spěváček je nemohl plně ovlivnit. Spěváček se naopak během komunistického režimu nebál vyzdvihovat dílo Václava Příhody, tehdy režimem upozad'ovaného (částečně rehabilitovaného oceněními: medaile Jana Amose Komenského – 1966 a Řád republiky – 1969).

2 Počátky a základy českých škol pokusných

Název této kapitoly je záměrně shodný s názvem publikace Václava Spěváčka, ve které shrnul svá bádání v oblasti reformního školství. Za reformní školství lze považovat směr výuky, který kritizuje zaběhlé pořádky ve školství a který je hodlá napravovat pomocí odlišné metodiky. Václav Spěváček se zaměřil hlavně na období devatenáctého století a počátku století dvacátého, kdy se reformní školství rozvíjelo nejdynamičtěji. Tomuto vývoji napomáhal i vznik Československé republiky, která hledala nové přístupy k výchově a vzdělání.¹⁰ Spěváček reflektoval také historický vývoj reformních pokusů.

Reformní tendence v oblasti didaktiky se dají rozeznat již v dobách bratrského školství, které odmítalo zásady středověké latinské výchovy. Bratrské školství usilovalo o povznesení dítěte. Výrazným přínosem v práci bratrských škol bylo poznávání řemesla, péče o lidovou řeč, dětské hry a písně.¹¹ Za jakési vyvrcholení bratrského školství je považována činnost Jana Amose Komenského.

Dalším důležitým obdobím, kterým se novodobé pokusné školy inspirovaly, bylo období předbřeznové, které se prolínalo s obdobím národního obrození a končilo revolucí v březnu roku 1848. Ze zmiňované doby se Spěváček zaměřil na osobnosti typu Jakuba Jana Ryby, Bernarda Bolzana, Josefa Vojtěcha Sedláčka, Karla Slavoje Amerlinga, Josefa Spudila a Jana Evangelisty Purkyně. Musíme si ovšem uvědomit, že zmiňovaná doba byla jakousi kolébkou novodobého školství. Učitelé tehdy museli svou práci skutečně vnímat jako poslání a službu národu, museli v ppřeplněných třídách citlivě rozlišovat schopnosti svých žáků, aby se některým věnovali více a zakládali tak budoucí inteligenci národa, a jiným do té míry, aby tito uměli alespoň číst, psát a počítat.¹² Biografie osobností předbřeznové doby Spěváčka fascinovaly.

¹⁰ SPĚVÁČEK, Václav. *Počátky a základy českých škol pokusných*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1970, s. 3.

¹¹ Tamtéž, s. 4.

¹² Tamtéž, s. 5.

Bratrské školství se spolu s významnými pedagogy období předbřeznového stalo důležitou inspirací pro reformátory z počátku století dvacátého. Reformy byly lze sledovat na pozadí tehdy převládajícího směru v pedagogice, totiž herbartismu. Spěváček nad všechny vyzdvihl čtveřici pedagogů, ke kterým připojil i pro ně typické přívlastky, Josefa Úlehlu – průkopníka pokusného školství, Františka Bakule – otce pokusnictví, Rudolfa Jedličku – ochránce pokusnictví, Augustina Bartoše – pěstitele pokusnictví.¹³ Za nejvýraznější osobnost v reflexi Václava Spěváčka lze jistě označit osobnost Václava Příhody, který se pro své teorie inspiroval při četných cestách do zahraničí, zejména do USA. Zde našel zalíbení v názorech Johna Deweye. Ve třicátých letech Příhoda působil v pozici poradce na ministerstvu školství. Druhá světová válka však znemožnila uskutečnění Příhodových reforem a poválečná doba již přinesla jednotnou socialistickou školu podporovanou Zdeňkem Nejedlým.

Následující část studie je tvořena šesti biografiemi osobností z dob národního obrození, které se významně podílely na reformě tehdejšího školství, a to ve formě volných parafrází na texty, jimiž je zachytil Václav Spěváček.

¹³ SPĚVÁČEK, Václav. *Počátky a základy českých škol pokusných*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1970, s. 4.

3 Biografické práce Václava Spěváčka

3.1 Jakub Jan Ryba

První významnou osobností, o kterou se Václav Spěváček zajímal, byl rodák z Přeštic Jakub Jan Ryba. Tato vzdělaná osobnost je známá především jako hudební skladatel duchovních písní. Autor však Rybu vykreslil i jako zodpovědného pedagoga, propagujícího nové metody výuky. Přestože Ryba působil celý svůj život v oblasti západních Čech, jeho význam je celonárodní a dokazuje svým životem, že i regionální práce může mít obrovský dopad.

Václav Spěváček se díky svému velikému zájmu o Jakuba Jana Rybu stal čestným členem Společnosti Jakuba Jana Ryby a velice se angažoval v propagaci této veliké a polozapomenuté osobnosti.¹⁴ Byl také v kontaktu s předními českými vědci, kteří byli specialisty v hudební historii (Jiří Berkovec, Jan Němeček).

3.1.1 Mládí Jakuba Jana Ryby

Jakub Jan Ryba se narodil 26. října 1765 v Přešticích, malém městě na jih od Plzně. Roku 1770 se rodina přestěhovala do nedalekého Nepomuku, kde prožil své dětství. Matkou mu byla Rosalie Kárníková. Víme, že Rybův otec, rovněž Jakub Jan Ryba, byl kantorem a varhaníkem tamního kostela. Lze si tedy snadno domyslet, že byl svým otcem silně ovlivněn a že díky němu jeho zájem směřoval do oblasti pedagogiky a hudby. Samotný Ryba se ve svých pamětech zmiňoval o svém otci: „*Díky ti, dobrý otče, srdečné díky! Neboť jsi nešetřil námahou, abys mě vzdělal v hudebním umění podle své možnosti a zkušenosti.*“¹⁵ Otec ho podle Rybových poznámek naučil hrát na housle, cello, klavír a na varhany.¹⁶ Základní předpoklady pro úspěch se tedy zrodily již v dětství.

¹⁴ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2291, č. inv. 38, *Jmenování Václava Spěváčka čestným členem společnosti J. J. Ryby.*

¹⁵ RYBA, Jakub Jan a Věra SMOLOVÁ. *Můj život a hudba.* Překlad Věra Smolová. 1. vyd. Rožmitál pod Třemšínem: Společnost Jakuba Jana Ryby, 2005. 3. s.

¹⁶ HOYER Ivan et al. *Jakub Jan Ryba: 1765–1815, 203. výročí narození, 180. výročí úmrtí, 1995.* Přeštice: Společnost Jakuba Jana Ryby. 1995, s. 1.

Od roku 1780 studoval na novoměstském piaristickém gymnáziu v Praze, kde po dobu studií žil u svého strýce Jana Vaníčka.¹⁷ Tam získal široké vzdělání v lingvistice, hudbě a filosofii. Ryba časem dokázal ovládat kromě češtiny dalších pět cizích jazyků (latinu, řečtinu, němčinu, francouzštinu a italštinu).¹⁸ Již v té době ho silně zaujali antičtí filosofové, zejména Seneka.¹⁹ Piaristé mu říkali: „*Uč se, studuj, ale vždy tak, abys v sobě pocítil pokoru, odevzdanost a opravdovost v práci i v životě.*“²⁰

V průběhu roku 1785 začal studovat v Praze filosofii na tamější univerzitě, ve které se ve svých znalostech více zdokonalil. Studium v Praze bylo pro Rybu důležité i kvůli rozšíření kulturního rozhledu. Mladý Ryba navštěvoval divadla, opery, kostely, knihovny apod. Kromě kultury v něm sílilo i národní cítění, které se později projevovalo během jeho učitelské praxe.

3.1.2 Období pedagogické činnosti

Z nám neznámých důvodů byl Jakub Jan Ryba roku 1784 povolán otcem, aby se ucházel o učitelský úřad v Nepomuku. Osobně se domnívám, že se buď uvolnilo místo učitele, nebo byla rodina Rybova ve finanční tíži. Roku 1785 si udělal učitelskou atestaci pro výuku na farních školách a dalšího roku získal místo pomocného učitele v Mníšku. Řádné učitelské místo získal roku 1788 v Rožmitále pod Třemšínem, kde působil celý zbytek svého života.²¹

Rok 1790 byl pro Rybu velikým milníkem, protože se oženil s Annou Láglerovou, dcerou panského úředníka, se kterou měl během života třináct dětí.²² Velký počet dětí byl jedním z důvodů, proč po zbytek života žila jeho rodina v bídě. Dalším důvodem bídy byl i rakouský státní bankrot roku 1811. Finanční situaci jistě nepomohly ani probíhající napoleonské války.

¹⁷ HOYER Ivan et al. *Jakub Jan Ryba: 1765–1815, 203. výročí narození, 180. výročí úmrtí, 1995.* Přeštice: Společnost Jakuba Jana Ryby. 1995, s. 9.

¹⁸ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2291, č. inv. 38, *Jakub Jan Ryba a jeho Seneca*, s. 3.

¹⁹ Tamtéž, s. 2.

²⁰ Tamtéž, s. 3.

²¹ HOYER Ivan et al. *Jakub Jan Ryba: 1765–1815, 203. výročí narození, 180. výročí úmrtí, 1995.* Přeštice: Společnost Jakuba Jana Ryby. 1995, s. 18.

²² Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2291, č. inv. 38, *Jakub Jan Ryba a jeho Seneca*, s. 6.

Ve školním prostředí to Ryba neměl vůbec jednoduché. Sám si ztěžoval na špatnou morálku u dětí, která byla ovlivněna nedostatečným respektem rodičů: „*Děti byly hrubé, povahy zpupné, nemravné hlučely, smály se, křičely, strkaly, tloukly se, ba i rvaly...*“²³ Během finanční tísně si Ryba musel přivydělávat hraním po hospodách, kde musel poslouchat nejednu připomínku, že vzdělání je dětem k ničemu.

Roku 1809 se hospodářským ředitelem navíc stal Prokop Pokorný, který Rybu šikanoval a ponižoval. Pokorný nemohl Rybu vystát a škodil mu, kde škodit mohl. Neustále si na něho stěžoval u Rybových nadřízených, také Rybu krátil na dodávkách dřeva a obilí. Rozpory s hospodářským ředitelem se vlekly až do Rybovy mrti. Kromě Pokorného byl Rybovým nepřitelem i rožmitálský farář Kašpar Zachar, který nepřál Rybovým reformám ve školství.

Všechny tyto neduhy se podepsaly na Rybově zdraví. Trpěl depresemi, byl uzavřenějším, ztrácel víru v sebe samotného a i víru ve spravedlnost. Z toho důvodu 8. dubna roku 1815 spáchal Jakub Jan Ryba sebevraždu podřezáním tepny na krku a na zápěstí.²⁴ U jeho mrtvoly, kterou našli až po dvou dnech v nedalekém lese, našli Senekovo spis *De tranquillitate animi*. Seneka patřil mezi filosofickou školu stoicismu, která v krizové situaci uznává i sebevraždu. Pravděpodobně z toho důvodu se zbožný křesťan rozhodl porušit tím jedno ze základních pravidel své víry. Ryba byl 14. dubna pohřben na rožmitálském morním pohřebišti jako sebevrah bez církevního obřadu.²⁵ Rybův nejznámější syn, Josef Arnošt Ryba, pozdější oftalmolog, se roku 1855 zasadil o důstojné rozloučení. O rok později umřel i samotný Josef Arnošt Ryba.

²³ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2291, č. inv. 38, *Jakub Jan Ryba a jeho Seneca*, s. 4.

²⁴ HOYER Ivan et al. *Jakub Jan Ryba: 1765–1815, 203. výročí narození, 180. výročí úmrtí, 1995*. Přeštice: Společnost Jakuba Jana Ryby. 1995, s. 19.

²⁵ Tamtéž, s. 16.

3.1.3 Rybovo literární a hudební díla

Za celý svůj život složil přes osmdesát mší (nejznámější *Hej mistře!*), kolem třinácti set duchovních a světských skladeb. Ve svém životopise se zmiňoval o 1083 hudebních děl, nicméně podle znalce Rybova života Jana Berkovce jich za celý život složil patnáct set. Dále psal básně, písně s pedagogickou tematikou, ódy (např. *Vivat František II., Truchlozpěv věrných rožmitálských osadníků* – k pohřbu Kašpara Zachara), libreta ke zpěvohrám (např. *Veselé živobyty neb Vandrovní muzikanti*), díla teoretická o hudbě (*Počáteční a všeobecné základové ke všemu umění hudebnímu* – první hudebně-teoretické dílo od dob Jana Blahoslava). Kromě samotné tvorby se zajímal i o překlady z latiny a řečtiny.

Jakub Jan Ryba napsal roku 1801 svůj životopis *Můj život a hudba*, ve kterém se objevuje i intimní zповěď na téma rodiny. Kromě tohoto životopisu napsal i další, veršovaný, pro svého přítele Františka Jana Vaváka. Během své pedagogické praxe si psal Školní deníky, ve kterých popisoval své učitelské zkušenosti.

3.1.4 Metody výuky

Rybova filosofie byla založena na stoicismu, který dbal silně o mravnost člověka. Svým žákům dával za povinnost, aby do třídy přicházeli čistí, s učesanými vlasy, s ostříhanými nehty a v čistém ošacení.

O nutné hloubce znalostí řekl následovně: „*Lépe je, umějí-li žáci méně, ale důkladně, než aby věděli mnoho a to povrchně. Mělká vědomost neprospívá.*“²⁶ Rybovi žáci měli velmi nabytý rozvrh. Od 9 do 11 hodin a od 14 do 16 hodin se vyučovalo. Od 11 do 12 hodin byla praktická výuka hudby a od 16 do 17 hodin se vyučovala instrumentální hudba. Každou neděli měl opakovací přednášky pro mládež mladší 20 let. Závěrem každého pololetí bylo jakési slavnostní zakončení, při kterém děti předváděly znalosti svým rodičům.

²⁶ BRODNÍČEK, Josef. *Jakub Jan Ryba – pedagog*. Plzeň: Městské kulturní středisko Rožmitál pod Třemšínem a OKS Plzeň, 1990, s. 37.

K zakončení pololetí ve svém deníku Ryba dodal: „*Při této vyšetřující zkoušce zkoumám sám sebe. Poznávám své chyby a lituji jich srdečně – podle zkušenosti si tvořím pravidla moudrosti, bez nichž bych byl ve škole spíše na škodu než k užitku. A tak milí učitelé, chcete-li zkoušet své děti, zkoušejte sami sebe, neboť bez této zkoušky nebudete svým žákům příliš užiteční, ba mohu říct, budete pro ně škodliví.*“²⁷ Tyto řádky dokazují, jak moc se Ryba věnoval pedagogice a jak vnímal i své zkušenosti a znalosti. Je opravdu škoda, že se Ryba nedožil vyššího věku, protože měl tendenci se sám neustále ve svém oboru zlepšovat.

Kromě základních znalostí (čtení, psaní, počítání) vyučoval i dějepis, vlastivědu, zeměpis a také tělocvik (různé pohybové hry, plavání v rybníku). Výuku se snažil vést i v přírodě, aby ji dětem více přiblížil. Učil je také sadařství a polnímu hospodářství.²⁸ Pobízel své žáky i k tomu, aby sbírali přírodniny a tím poznávali přírodu.²⁹

Ryba byl také skvělým organizátorem. Kromě toho, že založil školní knihovnu, se rozhodl zpopularizovat školní docházku. Roku 1788 chodilo přibližně 60 z 300 dětí do rožmitálské školy. Roku 1800 to bylo již přes 200 dětí. Tato organizátorská práce ho jistě stála mnoho sil a pravděpodobně z ní byl i hodně vyčerpan, což mohlo pomoci k jeho dobrovolnému skonu ze světa.

V organizovanosti si uvědomoval nutnost spolupráce s jinými učiteli. Z toho důvodu se rozhodl pořádat pravidelná setkání, kde si spolu s učiteli z vedlejších obvodů vyměňoval zkušenosti. Dále spolu koordinovali styl výuky. Koordinaci nevnímal jen v rovině učitel-učitel, či učitel-rodíč, ale i v rovině žák-žák. Z toho důvodu učil své žáky k vzájemné spolupráci. Lepší žáci tak měli pomáhat žákům slabším.³⁰

²⁷ BRODNÍČEK, Josef. *Jakub Jan Ryba – pedagog*. Plzeň: Městské kulturní středisko Rožmitál pod Třemšínem a OKS Plzeň, 1990, s. 37.

²⁸ HOYER Ivan et al. *Jakub Jan Ryba: 1765–1815, 203. výročí narození, 180. výročí úmrtí, 1995*. Přeštice: Společnost Jakuba Jana Ryby. 1995, s. 13.

²⁹ SPĚVÁČEK, Václav. *Počátky a základy českých škol pokusných*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1970, s. 5.

³⁰ Tamtéž.

3.2 Bernard Bolzano

Václav Spěváček vytvořil roku 1959 námět k diafilmu o netradiční osobnosti našich dějin, o Bernardu Bolzanovi. Spěváček provedl detailní studium této významné osobnosti a v Archivu města Plzně je tento námět k dispozici dodnes. Projekt diafilmu však pro nás z neznámých příčin byl nerealizován. Skutečnost, že Bolzano zastával sociální citění (místy podobné utopickému komunismu), by nahrávala vydání diafilmu. Nicméně Bolzano byl znám i pro svoji svobodomyslnost, a tento faktor mohl hrát v neprospěch vydání diafilmu. Právě důvody se pravděpodobně nedovíme.

Z dnešního pohledu je tento projekt již překonaný, protože o této osobnosti vznikly různé publikace a filmové dokumenty. V období svého vzniku byl diafilm ale revoluční, jelikož nebylo tolik studijních materiálů jako dnes. Stojí za připomenutí, že Bernard Bolzano je dodnes opomíjenou osobností. Měl nesmírný vliv na intelektuály během období národního obrození, tedy si zaslouží i naši pozornost. V následující kapitole se pokusím popsat výsledky Spěváčkova bádání.

3.2.1 Mládí Bernarda Bolzana

Bernard Bolzano se narodil 5. října roku 1781 v Praze. Jak již jeho jméno napovídá, nepocházel z čistě českých poměrů. Jeho otec, Bernard Pompeius, byl původem Ital, který v mládí přišel do Prahy, kde působil jako obchodník s uměleckými předměty. V Praze se seznámil s Bolzanovou matkou Cecilíí Mauerovou, která byla Němka, jejíž předci pocházeli z Dolních Rakous. Cecilie rovněž pocházela z prostředí středostavovského. Její otec byl obchodníkem se železem.³¹

O dětství Bernarda Bolzana se toho mnoho neví. Měl celkem jedenáct sourozenců, přičemž se dospělosti dožil pouze prvorozený Jan a samotný Bernard. Po celý svůj život byl Bernard chatrného zdraví. Trpěl bolestmi hlavy, srdeční arytmií a chrlením krve. Poslední zmiňovaná skutečnost byla předzvěstí tuberkulózy.³²

³¹ HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí: Příběhy a postavy českého národního obrození*. Praha: BARONET & VIA FACTI, 1997, s. 97. ISBN 80-7214-039-6.

³² Tamtéž.

Svá studia prožil hlavně v Praze, kde nejprve vystudoval německou základní školu, poté pět let studoval na piaristickém gymnáziu a od roku 1796 studoval na tříleté filosofické přípravce. Ta patřila pod Karlo-Ferdinandovu univerzitu a byla chápána jako příprava na samotná její studia. V univerzitním prostředí na něho největší vliv měli Stanislav Vydra a František Josef Gerstner.³³

Stanislav Vydra (1741–1804) byl členem jezuitského řádu. Od roku 1772 působil jako profesor matematiky na pražské univerzitě. Vrchol jeho kariéry byl v letech 1789–1790, kdy byl dokonce jejím rektorem. U Vydry se Bolzano úspěšně pokoušel řešit nauku o rovnoběžkách *Betrachtungen über einige Gegenstände der Elementargeometrie*.³⁴

František Josef Gerstner (1756–1832) je znám jako průkopník železnice v českých zemích. Od roku 1789 byl řádným profesorem matematiky na pražské univerzitě. Za svůj přínos vědě se stal i řádným členem Královské české společnosti nauk. Roku 1807 se mu pro studijní účely dokonce podařilo získat první parní stroj v Rakouských zemích. Byl to právě Gerstner, který se Bolzanovi pokusil zprostředkovat místo univerzitního profesora po Stanislavu Vydrovi. Vydra totiž oslepl a rok na to umřel. Toto místo získal Bolzanovo starší spolužák, Josef Ladislav Jandera.³⁵

V té době Bolzano studoval teologii, kterou dokončil roku 1804. O rok později byl vysvěcen na kněze a dokonce promoval jako doktor filosofie. To mu konečně pomohlo získat místo univerzitního profesora. Tentokrát nešlo o pozici profesora matematiky, ale o pozici profesora filosofie náboženství.

³³ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2298, č. inv. 99, *Bernard Bolzano – Námět k diafilmu*, s. 1.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Tamtéž, s. 2.

3.2.2 Období kazatelské činnosti

Jak už bylo zmíněno, Bernard Bolzano získal místo na nově zřízené katedře náboženství a filosofie. Zřízení nové katedry bylo reakcí na francouzskou revoluci. Režim Františka I. přísně reagoval na šíření revolučních myšlenek a osvícenectví. Ochrannou hrází proti novým myšlenkám mělo být utužení náboženské výchovy. Každý student vysoké školy musel povinně absolvovat tříletý kurz o náboženství. Kromě výuky měl Bolzano každou neděli a o svátcích svá kázání (exhorty). Během své patnáctileté kazatelské činnosti jich měl téměř tisíc. Kázání se odehrávala v kostele Nejsvětějšího Salvátora, kde hrál v mládí na varhany výše zmiňovaný Jakub Jan Ryba.

Bolzano povinný předmět paradoxně zpopularizoval nejen u svých studentů, ale i u široké veřejnosti, která jeho kázání pravidelně navštěvovala. Témata jeho kázání byla různorodá – od podstaty křesťanské víry, přes národnostní problematiku mezi Čechy a Němci, po sociální spravedlnost. Pro zájemce z řad studentstva a akademiků dokonce vydal svá kázání v tištěné podobě (*Erbaungsreden für Akademiker*).³⁶

Mladý kazatel byl stoupencem josefínského osvícenství a kritikem potlačování svobody slova. Václav Spěváček doslova píše: „*Bolzano asi 25 letý dává ve svých výkladech najevo, že si váží staré české tradice husitské i českobratrské, že církve se má radikálně oprostít od mnoha nešvarů, zřízení i nevědeckých teorií, mravně se obrodit.*“³⁷ Není tedy divu, že se proti Bolzanovi zvedla vlna odporu z řad církevních hodnostářů. Hlavním odpůrcem Bolzana byl samotný císařův dvorní kaplan a autor učebnice náboženství Jakub Frint.³⁸ Ten Bolzanovi vytýkal odklon od učebních osnov a zároveň jeho „kacířské myšlenky.“

³⁶ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2298, č. inv. 99, *Bernard Bolzano – Námět k diafilmu*, s. 2.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž, s. 3.

I přes svoji velkou kontroverznost se Bolzano dlouhé roky udržel na univerzitní půdě. Měl totiž mnohé podporovatele z řad české šlechty a z řad akademické obce. Mezi jeho přátele patřili například Josef Dobrovský a František Palacký. Zajímavostí je, že se Bolzana zastali i obrozenci z okruhu Jungmanna, kteří s ním byli v častých sporech na téma český národ a český jazyk. Bolzano vnímal jazyk jako prostředek dorozumívání a nikoliv jako součást ducha národa. Oproti národnosti vnímal za důležitější občanství a sám se zabýval způsobem, jak utlumit spory mezi Čechy a Němci, přičemž se mnohdy zastával utlačovaných Čechů.

Zlom nastal roku 1819, kdy mu císař František I. zakázal vyučovat a kázat.³⁹ Byl suspendován a jako důchod dostával 300 zlatých ročně (za profesuru v minulosti 800 zlatých ročně). K penzionování mohl pomoci i jeho zdravotní stav, jelikož ho v letech 1813–1816 vyřadila z práce ataka tuberkulózy.⁴⁰

Pravděpodobnějším důvodem je stav evropské mládeže, charakteristický svojí revoltou vůči konzervatismu té doby. Tehdy vznikaly buršácké spolky. Roku 1817 byla známá slavnost na hradě Wartburg, kde členové buršáckého spolku pálili knihy, které symbolizovaly nesvobodu. Situaci ještě vyostřila vražda německého spisovatele Augusta von Kotzebue, která vyústila k přijetí karlovarských usnesení, a tedy k zákazu buršáckých spolků. Na Karlo-Ferdinandově univerzitě došlo ve stejné době k rozsáhlým čistkám. Jednou z obětí byl tedy i svobodomyšlný a mezi studenty oblíbený Bolzano.

Bolzanovým odchodem z univerzity jeho pronásledování neskončilo. Cenzoři v jeho dílech našli 112 bludných článků, které měl odvolat, nebo pocítit církevní sankce. Bolzano své názory odmítl odvolat, a tak se spor táhl až do roku 1825, kdy do sporu zasáhl Josef Dobrovský. Ten napsal dopis Jakubu Frintovi, hlavnímu odpůrci Bolzana. V něm stálo, že pokud bude pronásledování na učenci čistého charakteru, jakým je Bolzano, pokračovat, odhalí Frintovy nízké pikle a jeho škodlivost církvi. Po této hrozbě spor o Bolzana ustal.⁴¹

³⁹ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2298, č. inv. 99, *Bernard Bolzano – Námět k diafilmu*, s. 4.

⁴⁰ HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí: Příběhy a postavy českého národního obrození*. Praha: BARONET & VIA FACTI, 1997, s. 99. ISBN 80-7214-039-6.

⁴¹ Tamtéž, s. 100.

3.2.3 Závěr života

Od roku 1820 Bolzano žil v ústraní na venkově. Jeho zdravotní stav nebyl nejlepší a objevovaly se příznaky tuberkulózy. Závěr jeho plodného života tak byl poznamenán neustálou rekonvalescencí a tvorbou vědeckých prací.⁴²

Na venkově pobýval v obci Radíč, severně od Sedlčan, kde vlastnil statek jeho přítel František Pistl. Dalším domovem se staly Těchobuzi, nedaleko města Pacov. V Těchobuzi zase pobýval na statku svého přítele Josefa Hoffmanna a jeho manželky Anny, do které se platonicky zamiloval.⁴³ Anně také věnoval svůj proslulý spis *O nejlepším státě*.

Spis *O nejlepším státě* se dá zařadit mezi utopistická díla. V něm se Bolzano věnuje celkové podobě ideální společnosti. Václav Spěváček Bolzana dokonce označil za předchůdce Karla Marxe.⁴⁴ Bolzanovy myšlenky se dají považovat za komunistické. Zajímal se o sociální spravedlnost. Jeho snem byl stát, kde by si byli všichni občané rovni. Stát by podle něho měl být autoritativní, aby dokázal vykonat spravedlivost. Spravedlností se myslí rozdělení hmotných statků, určení výše cen a mezd. Dále by ve státě měly fungovat bezplatné byty a bezplatná zdravotní péče. Rovnost by byla zajištěná i ve školství, ve kterém by nesměly být děti jakkoliv diskriminovány. Kontroverzně Bolzano působí v otázkách „mravní cenzury,“ kterou chápal jako ochranu občanů před nimi samotnými. Zákazy by se týkaly například požívání alkoholu, cigaret a hraní hazardu.⁴⁵

Dá se očekávat, že roky strávené v Těchobuzi byly pro Bolzana nejšťastnějším obdobím jeho života. Anna Hoffmannová mu v dobách nemoci byla velikou oporou. Byla pro něho zároveň i prvním kritikem jeho děl. Roku 1842 Anna Hoffmannová po dlouhé nemoci zemřela. Od té doby si ve svém deníku Bolzano vytvořil nový letopočet, který počítal týdny od jejich odloučení.⁴⁶

⁴² HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí: Příběhy a postavy českého národního obrození*. Praha: BARONET & VIA FACTI, 1997, s. 102. ISBN 80-7214-039-6.

⁴³ Tamtéž, s. 100.

⁴⁴ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2298, č. inv. 99, *Bernard Bolzano – Námět k diafilmu*, s. 6.

⁴⁵ HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí: Příběhy a postavy českého národního obrození*. Praha: BARONET & VIA FACTI, 1997, s. 99. ISBN 80-7214-039-6.

⁴⁶ Tamtéž, s. 100.

Šest let od odloučení (1848) zemřel i Bernard Bolzano. Do konce svých dní byl činný na vědecké půdě (působil v Královské české společnosti nauk) a rovněž se zajímal o politické dění (odsoudil potlačení studentských demonstrací roku 1848). Karel Havlíček Borovský se o smrti Bernarda Bolzana zmínil ve svých Národních novinách: „*pomníkem jeho nejkrásnějším a nejtrvalejším jest, že svobodné pochybování ducha (tj. svobodu a pokrokovost myšlení) v naší vlasti je namnoze plod semena, jež on zasíval!*“⁴⁷

S téměř jistotou dnes můžeme říci, že důvodem smrti byla pokročilá fáze tuberkulózy. O rozluštění příčiny smrti se roku 1980 zasloužil rodák z Rožmitálu pod Třemšínem, historik Emanuel Vlček (1925–2006). Ten provedl exhumaci Bolzanových ostatků a při příležitosti 200. výročí vydal *Bernard Bolzano: Podoba, tělesné vlastnosti a zdravotní stav*.⁴⁸

⁴⁷ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2298, č. inv. 99, *Bernard Bolzano – Námět k diafilmu*, s. 7.

⁴⁸ *Městská knihovna v Praze: VLČEK, Emanuel: Bernard Bolzano*. [online]. [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: <<https://search.mlp.cz/cz/titul/bernard-bolzano/2012478/>>.

3.3 Josef Vojtěch Sedláček

Následující kapitola je o muži, jehož jméno je úzce spjaté s Plzní. Josef Vojtěch Sedláček byl hlavní vlasteneckou osobností Plzně v dobách národního obrození. Díky jeho celoživotní pílí se český jazyk prosadil v tehdy německé Plzni. Jeho přínos je i v oblasti pedagogiky, a proto se na něho Václav Spěváček pečlivě zaměřil. Lze zde spatřovat i určitou podobnost s Jakubem Janem Rybou. Oba zmiňovaní nezasahovali do centra pražského dění a spíše se zaměřili na usilovnou práci v regionech západních Čech. Usilovná práce obrozenců však neprobíhala jen v Praze, ale i v regionech. Sedláček patřil mezi ty vzdělance, kteří měli kontakty s předními obrozenci doby. Jeho životní práce má celonárodní dopad. Přínos Josefa Vojtěcha Sedláčka vyzdvihovali i přední čeští obrozenci (např. Puchmajer, Nejedlý, Šafařík).⁴⁹

Nebál bych se tvrdit, že biografie o Josefu Vojtěchu Sedláčkovi je nejpřínosnější okruh práce Václava Spěváčka. Sedláček je totiž v dnešní době opomíjenou osobností. Vzdělanější lidé si spíše vzpomenou na Josefa Františka Smetanu, bratrance Bedřicha Smetany, který pokračoval v Sedláčkově práci po jeho smrti. Život a dílo Sedláčka podrobně zkoumalo jen několik vědců (např. komeniolog František Jan Zoubek, chodský historik Emil Felix). Je nutné podotknout, že o této osobnosti mají povědomí obzvláště regionální historici. Spěváček částečně navázal na své vědecké předchůdce. Největší přínos pro Spěváčka mělo bádání v dobových dokumentech či pátrání v místních archivech a muzeích (Národopisné muzeum v Plzni, správa bývalého tepelského archivu, místní národní výbory – Čelákovice, Duchcov, Kdyně, děkanské a farní úřady – Blatná, Blovice...)⁵⁰

⁴⁹ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec – Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 114.

⁵⁰ Tamtéž.

3.3.1 Mládí Josefa Vojtěcha Sedláčka

Josef Vojtěch Sedláček se narodil 24. února 1785 nedaleko Prahy v obci Čelákovice. Jeho otec, rovněž Josef Sedláček, byl mistr mydlářský a vážený představitel města. Sedláčkova matka byla dcerou pražského sládky.⁵¹ Prvním místem studia, které Sedláček navštěvoval, byla triviální škola v Čelákovících, kde ho silně ovlivnil místní učitel Jan Basler. Čelákovický učitel byl vlastenec, vynikající hudebník, „*mistr na varhanách a nevšední skladatel hudby chrámové.*“⁵² Předčítal mu příběhy starých kronik a cvičil ho i v hudbě. Dále měl na Sedláčka vliv jeho vychovatel Jan Vorlíček, který mladíka učil v němčině a latině. Po smrti otce v jeho jedenácti letech se matka rozhodla, že Sedláčka pošle na učení do mydlářské dílny, čímž by matce byl stále nablízku.

Po zdlouhavém přemlouvání Baslera a Vorlíčka se mladý Sedláček roku 1797 přesunul do Prahy, kde působil rok jako vokalista v řádu karmelitánů, a po uplynutí jednoho roku začal studovat na malostranském gymnáziu mezi piaristy. Pro přijetí do zmiňovaného gymnázia musel Sedláček splnit zkoušku z náboženství, německé mluvnice a slohu, čtení, psaní, počtů a písemný diktát z napísování latinských slov.⁵³ Lze tedy předpokládat, že Sedláček byl již v této době nadprůměrně vzdělaný v lingvistice. V období gymnaziálních studií byl silně ovlivněn učitelem Kašparem Miessnerem, který ho nasměroval do oblasti matematiky a fyziky. Miessner ve svém žákovi objevil veliký talent, a proto pro Sedláčka opatřoval hodnotné knihy, které mu měly pomoci v jeho rozvoji.⁵⁴

Roku 1804 začal studovat na pražské univerzitě matematiku a teologii. Zde ho silně ovlivnili matematik Josef Ladislav Jandera a Bernard Bolzano, profesor filosofie a náboženství. Oba zmiňovaní profesori patrně nejvíce inspirovali Sedláčka v jeho životním postoji. Lze tento postoj charakterizovat následovně: vydávání nových učebnic matematiky, působení na studenty a střední stav prostřednictvím kázání, spolupráce s vlastenci a usilovná práce ve prospěch národa a vědy.

⁵¹ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec – Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 10.

⁵² Tamtéž, s. 11.

⁵³ Tamtéž, s. 12.

⁵⁴ Tamtéž, s. 13.

Po vystudování univerzity nastalo období pobytu v premonstrátském klášteře v Teplé (1807–1810). V klášterním archivu se naskytla Sedláčkovi možnost detailního samostudia, které plně využil: „*Excerpoval poznámky z mechaniky, akustiky, planimetrie, prošel však též knihami staroslověnštiny, polštiny, ruštiny, českou literaturou té doby, poesii německou, francouzskou, anglickou, sestavoval podrobné výpisky z bible a církevního práva. Z našich buditelů, kteří vyšli z tepelského kláštera v prvním desetiletí minulého století, nebyl snad nikdo tak horlivý a agilní jako on*“ (s ohledem na vznik Spěváčkova díla se myslí 19. stol.).⁵⁵

V Teplé se také seznámil s pozdějším opatem kláštera Karlem Kašparem Reitenbergem (opat v letech 1812–1827), který se velice zasloužil o vznik Mariánských Lázní, a s jeho přítelem Johannem Wolfgangem Goethem. Sedláček byl svědkem vysušování bažin, stavění stezek, výstavbou lázeňských domů a i jiného klášterního podnikání. Čilý ruch oživil nedaleké vesničky a samoty. Tepelský pobyt byl ukončen na podzim roku 1810, kdy Sedláček získal místo profesora matematiky na gymnáziu v Plzni, která se stala jeho místem působení až do smrti.⁵⁶ Tepelští premonstráti spravovali i gymnázium v Plzni, což nám vysvětluje, proč pětadvacetiletý Sedláček získal místo učitele zrovna zde.⁵⁷

⁵⁵ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec – Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 20.

⁵⁶ Tamtéž, s. 22.

⁵⁷ KUMPERA, Jan. Josef Vojtěch Sedláček (1785–1836). In: *Osobnosti Západních Čech aneb: šlépěje milénia*. Plzeň: Plzeňský deník, 2000, s. 25.

3.3.2 Organizátorská činnost v Plzni

Tehdejší Plzeň byla sice převážně česká (z 6447 lidí bylo 5509 Čechů a 938 Němců),⁵⁸ ale čeština se příliš nevyužívala a ráz města byl převážně německý. Této situaci napomáhalo germanizační období za vlád Marie Terezie a Josefa II. Plzeňské gymnázium sídlilo v bývalém klášteře dominikánek (dnes Studijní a vědecká knihovna) sousedícím s kostelem sv. Anny. Klášter byl nakonec roku 1782 Josefem II. zrušen a po odkoupení městem se roku 1784 v budovách bývalého kláštera zřídilo gymnázium.⁵⁹ V nejnižších třech třídách se učilo německy a v dalších dvou latinsky, přičemž u zápisu na gymnázium uspěli ty děti, které uměly německy.⁶⁰

Sedláčkovi v jeho práci pomáhaly i četné kontakty. Za první skupinu kontaktů lze považovat okruh profesorů na pražské univerzitě, mezi které lze zařadit zmiňovaného Bolzana a Janderu. Další skupinou kontaktů byli premonstráti z kláštera v Teplé. Z této skupiny lidí pocházeli i budoucí pracovníci plzeňského gymnázia. Kromě samotného Sedláčka mohou zmínit i Josefa Stanislava Zaupera, premonstráta a Sedláčkova kolegu na gymnáziu.⁶¹ Další významnou osobností z tohoto okruhu byl Josef František Smetana, po smrti Sedláčka ho nahradil v jeho pozici na gymnáziu. Poslední skupinou kontaktů je okruh kolem českých vlastenců, konkrétně kolem skupiny Antonína Jaroslava Puchmajera, který dlouhé roky působil v obci Radnice na Plzeňsku. Zároveň měl kontakty s Josefem Jungmannem a s jeho příznivci. Literární historie Sedláčka obvykle řadí k Jungmannově škole.⁶² Proslulé schůzky českých vlastenců se uskutečňovaly v obci Mirošov východně od Plzně. Zde se v místní faře setkávali například Josef Dobrovský, Josef Kajetán Tyl, Václav Matěj Kramerius nebo Vojtěch Nejedlý.⁶³

⁵⁸ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec – Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 26.

⁵⁹ *Historie Studijní a vědecké knihovny v Plzni*. [online]. [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <<http://svkpk.cz/o-knihovne/historie/>>.

⁶⁰ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec – Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 28.

⁶¹ HAMELIKA - *Vše o historii Mariánských Lázní: Josef Stanislav Zauper (1784-1850)*. [online]. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <[https://www.hamelika.cz/?cz_josef-stanislav-zauper-\(1784-1850\),156](https://www.hamelika.cz/?cz_josef-stanislav-zauper-(1784-1850),156)>.

⁶² FELIX, Emil. *Dva buditelé*. Plzeň: Národopisné muzeum Plzeňska, 1936, s. 13.

⁶³ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec – Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 52.

Důležitým přelomem pro obrozence byl rok 1816, kdy bylo díky vydání dvorského dekretu povoleno i nepovinné vyučování češtiny na gymnáziích.⁶⁴ Tento vládní dekret čeští vlastenci velice uvítali. Ve stejném roce Sedláček promoval na doktora filosofie, což zvýšilo jeho prestiž ve společnosti. Kontakty s vlastenci a vydání dekretu mělo za následek, že Sedláček zaktivizoval svoji vlasteneckou činnost. 28. ledna 1817 Sedláček založil na plzeňském gymnáziu stolicí řeči československé.⁶⁵ Vyučování probíhalo čtyřikrát týdně a zdarma, čímž se mu podařilo postupně dostat češtinu do podvědomí Plzeňanů.⁶⁶ Antonín Jaroslav Puchmajer v reakci na vydání dekretu složil ódu *Na jazyk český*. Samotný Spěváček roku 1818 složil ódu *Na Plzeň*.⁶⁷ Tyto ódy neměly pouze umělecký ráz. Sloužily i jako programová prohlášení k povzbuzení českého vlastenectví. To dokazuje i úryvek z ódy *Na Plzeň*:

„Český lev se zdvihá, mužně hřívou třesa,
že zas jazyk český vzhůru vstupuje...
Vítej v Plzni! – druhé srdce vlasti,
přes únavné věků zápasy
lev co začal mříží svorem trásti,
otců tradicím ty věčna jsi!.“⁶⁸

Významná je i Sedláčkova přednášková činnost na různých besedách a na čtenářské společnosti ve Spáleném Poříčí, kterou založil. Kázal rovněž v Katedrále sv. Bartoloměje, ve venkovských kostelích a na různých poutích.⁶⁹ Kázání z plzeňské katedrály vycházela dokonce v tištěné podobě (900 výtisků).⁷⁰ Svoje rétorické schopnosti si Sedláček vyzkoušel i při veřejných projevech, kdy roku 1823 vítal v Plzni ruského cara Alexandra I. Sedláček ruskému carovi daroval svoji knihu *Základové měřictví* a car mu na oplátku daroval brilantový prsten. O deset let později zase slavnostně přivítal císaře Františka I.⁷¹

⁶⁴ FELIX, Emil. *Dva buditelé*. Plzeň: Národopisné muzeum Plzeňska, 1936, s. 8.

⁶⁵ Tamtéž, s. 9.

⁶⁶ KUMPERA, Jan. Josef Vojtěch Sedláček (1785–1836). In: *Osobnosti Západních Čech aneb: šlépěje milénia*. Plzeň: Plzeňský deník, 2000, s. 25.

⁶⁷ FELIX, Emil. *Dva buditelé*. Plzeň: Národopisné muzeum Plzeňska, 1936, s. 11.

⁶⁸ Tamtéž, s. 9.

⁶⁹ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec – Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 52.

⁷⁰ Tamtéž, s. 48.

⁷¹ Tamtéž, s. 70.

Sedláček své nadání uplatnil i v divadelnictví. Jelikož první plzeňské divadlo bylo založeno až roku 1832, první hry se hrály na různých místech po městě (v rytířské síni tzv. Německého domu na náměstí, ve velké síni radnice, v některém z hostinců).⁷² V době působení Sedláčka v Plzni se hrály hlavně činohry, veselohry (*Berounské koláče, Dobré jitro, Čech a Němec*) a historické hry (*Korutané v Čechách, Loketský zvon, Osvobození Plzně od táboritů roku 1434*). Úplně první české divadelní představení se uskutečnilo roku 1818 hrou *Osvobození Plzně od táboritů roku 1434*. Hlavním cílem bylo poučení, pobavení, vedení lidí k vlastenectví a lásce k českému jazyku.⁷³ V dnešní době nám může přijít úsměvné, že Spěváček herce učil správné české výslovnosti.⁷⁴ Samotné hry byly uvedeny poučnou přednáškou či recitací básní, které přednášeli Sedláčkovi žáci. O průběhu představení Sedláček pravidelně psal do Krameriových vlasteneckých novin, aby i lidé z venkova byli dostatečně informováni.⁷⁵

Stejně jako většina obrozenců se i Sedláček věnoval překladatelské činnosti, převážně z německé literatury. Vrcholem této činnosti byl pokus o překlad učebnice ornitologie od německého přírodopisce Karla Filipa Funka. Sedláček překladatelskou práci rozdělil svým studentům. Studentům přidělil po jednom ptáku, které studenti museli za osm dní přeložit. „*Vidíme tedy, jak Sedláček racionálně utvářel vyučování, cvičil své žáky v překladu tak, aby jednotlivé poznatky spěly rychle v srozumitelný celek. Tento postup překladatelský, který uvědoměle rozšiřoval znalosti žáků a dbal jejich vlastní aktivity, narážel však na řadu terminologických potíží.*“⁷⁶ Během své pedagogické praxe tak Sedláček mohl objevit nové talenty, se kterými později spolupracoval ve vlastenecké činnosti.

⁷² DJKT - Divadlo J. K. Tyla v Plzni: Historie divadelnictví v Plzni. [online]. [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: <<https://www.djkt.eu/historie-divadelnictvi-v-plzni>>.

⁷³ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec – Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 67.

⁷⁴ Tamtéž, s. 68.

⁷⁵ Tamtéž, s. 69.

⁷⁶ Tamtéž, s. 45.

Pro šíření českého jazyka bylo nutné zřízení českých škol. Sedláček se proto snažil najít sponzory, které hledal mezi pravovárečnými měšťany, mezi šlechtou a na plzeňském magistrátě. Pro sponzory psal oslavné básně, zasílal jim knihy psané v češtině, přednášel na jejich počest oslavné projevy.⁷⁷ Vzhledem k tomu, že v poválečné době byla konjunktura a nebyla nouze o zvyšování zisků, sponzory nakonec našel.⁷⁸ K otevření české triviální školy došlo roku 1819 v obci Dýšina nedaleko od Plzně.⁷⁹ Stejného roku vznikla škola sv. Máří Magdalény, což byla první česká triviální škola v Plzni. Měšťané se skládali na plat učitele, který čítal 330 zlatých ročně. Prvním tamějším učitelem byl Jan Nepomuk Sýkora. O dva roky později ho nahradil František Čechura.⁸⁰

Za vrchol Sedláčkovi činnosti lze považovat vydání dvou přelomových učebnic pro české školy, *Základové měřictví* (1822) a *Základové přírodnictví* (1825–1827).⁸¹ Šlo o vyvrcholení Sedláčkových výzkumných snah v matematice a přírodovědě. Za svoji organizátorskou a vlasteneckou práci dostal roku 1820 pouzdro s nápisem – „Vděčnost Plzeňanů Jeho důstojnosti P. profesoru J. V. Sedláčkovi 1820.“ V pouzdře byly i stříbrné lžíce, nůž a vidlička, bicí hodinky s řetězem a pečetidlem ze zlata.⁸² Klíčová osobnost plzeňského národního obrození umírá roku 1836 na prochlazení ve svých jednapadesáti letech a pohřbena byla na Mikulášském hřbitově v Plzni. Přestože je pro většinu obyvatel Plzně Sedláček již neznámý, jeho odkaz žije dál. Plzeň díky němu rozvinula svůj kulturní život, ubránila si svůj mateřský jazyk a tím i českou identitu.

⁷⁷ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec – Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 70.

⁷⁸ Tamtéž, s. 78.

⁷⁹ Tamtéž, s. 69.

⁸⁰ Tamtéž, s. 76.

⁸¹ KUMPERA, Jan. Josef Vojtěch Sedláček (1785–1836). In: *Osobnosti Západních Čech aneb: šlépěje milénia*. Plzeň: Plzeňský deník, 2000, s. 25.

⁸² SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec – Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 79.

3.4 Karel Slavoj Amerling

V následující kapitole se budu zabývat hlavním pilířem práce PaedDr. Václava Spěváčka, Karlu Slavoji Amerlingovi. Již při samotném studiu jsem zjistil, že přibližně polovina archiválií ve fondu Václava Spěváčka se týká tohoto muže.

Podle mého soukromého názoru to byl právě Amerling, který formoval osobnost Václava Spěváčka. Usuzuji tak podle podobnostem mezi Amerlingem a Spěváčkem. „*Jednou z nejzajímavějších osob, s níž jsem se v životě setkal, byl zcela jistě Karel Slavoj Amerling, lékař, přírodovědec a pedagog. Jeho cesta byla ozářena myšlenkami geniálními...*“⁸³ Takto Spěváček citoval ve své práci Antala Staška a sám se s tímto názorem ztotožňoval. Zajímavé bezesporu je, že se Amerling i Spěváček zajímali o okolní přírodu, o srbochorvatské prostředí či o reformní směry v pedagogice.

O původu rodu Karla Amerlinga se toho mnoho nenapsalo. Výjimkou je PaedDr. Václav Spěváček a několik jeho předchůdců. První díla o Amerlingovi sepsali jeho současníci a někdy můžeme hovořit i o jeho studentech. Prvním dílem byl spisek anonymního autora *Stručné vypsání života a působení Med. Dra Karla Slavoj Amerlinga* (1885). Další dílo se jmenuje *Karel Slavoj Amerling – Obraz života a práce* (1893), které napsal Jiljí Vratislav Jahn. Vysoký zájem o Amerlinga krátce po jeho smrti vypovídá o jeho důležitosti a také o vnímání Amerlinga ve společnosti již za jeho života.

O Amerlingův život a odkaz se však zajímalo mnoho dalších autorů. Plodným rokem byl v tomto ohledu rok 1907, kdy Amerling slavil nedožitě sté narozeniny. Ve zmiňovaném roce vycházelo mnoho odborných publikací a příspěvků do novin. Šlo například o Františka Bartoše, Václava Piřhu, Františka Čádu.

⁸³ SPĚVÁČEK, Václav. *Karel Slavoj Amerling*. Klatovy: Okresní vlastivědné muzeum dr. Karla Hostaše, 1962, s. 3.

3.4.1 Původ Amerlingů

O původu rodu Amerlingů se objevuje zajímavá teorie, která popisuje příchod Jana Amerlinga (děd Karla Amerlinga) z Pruska. Jan Amerling měl podle této teorie přijít roku 1742 s vojskem Fridricha II. na jižní Moravu, kde měl údajně s částí armády dezertovat. Dezertovat se rozhodla zhruba desetina vojska, která se raději usadila na Moravě, než aby byla poddanými pruského krále, známého svým militarismem. Jan Amerling se měl poté usadit v malé vesnici nedaleko Znojma, vesnici Havraníky. V Havraníkách se dokonce dochovaly prameny, které Jana Amerlinga vykreslují jako pruského vojáka. Této teorii věřil i samotný Karel Amerling, ale bohužel nemáme bližší důkazy, zda jde o pravdivý příběh. Objevila se také teorie, že rod Amerlingů pocházel z Rakouska.

Jan Amerling ale prokazatelně žil v Havraníkách, kde se i oženil a kde se mu narodily tři děti, mimo jiné i otec Karla Amerlinga, rovněž Jan Amerling. V tehdejší době vesnička Havraníky patřila pod správu panství Hradiště sv. Hypolita ve Znojmě. Ve zdejší krajině se rodina Amerlingů živila vinařstvím a nebyla na tom finančně nejlépe.

V deseti letech se otec Karla Amerlinga stal sirotkem a dědeček se oženil podruhé. Karlův otec s novou matkou moc nevycházel a i to pravděpodobně vedlo k postupnému odcizení od rodiny. Jan Amerling, otec Karla, se tedy rozhodl narukovat do armády. Jan Amerling se potuloval s rakouskou armádou několik let, až se v Klatovech nakonec vykoupil z vojenské služby. V Klatovech propachtoval hospodu U Bílé růže a začal poskytovat hostinské služby převážně pro projíždějící vojáky a studenty nedalekého gymnázia.⁸⁴ Ve městě byla i stálá posádka vojáků, která byla zabydlena v bývalé jezuitské koleji pod Černou věží.⁸⁵ Tou dobou se Jan Amerling oženil s Rozalií Hutarovou, která o několik let později zemřela. Z toho důvodu se Jan Amerling oženil podruhé s Annou Jelínkovou, která se stala matkou Karla Slavoje Amerlinga.

⁸⁴ SPĚVÁČEK, Václav. *Karel Slavoj Amerling*. Klatovy: Okresní vlastivědné muzeum dr. Karla Hostaše, 1962, s. 28.

⁸⁵ Tamtéž, s. 29.

3.4.2 Mládí Karla Slavoje Amerlinga

Karel Slavoj Amerling se narodil 18. září roku 1807 ve městě Klatovy v hostinci U Bílé růže.⁸⁶ Stal se tak prvorozeným synem s Janovou druhou manželkou. Později k této události napsal známý český lékař Václav Pitřha starší následující řádky: „*Karel, pozdější buditel národa, přišel na svět půl roku před smrtí jiného věhlasného rodáka V. M. Krameria.*“⁸⁷ Pitřha tím upozornil na zajímavost, že Amerling i Kramerius byli klatovskými rodáky.

Oba rodiče neměli na malého Karla mnoho času, z toho důvodu trávil většinu času od svých pěti let v nedaleké vesnici Chudenice, kde žil jeho dědeček Jan Jelínek. Dědeček byl na svoji dobu výjimečná osobnost. Byl to klatovský rychtář, vzdělanec, písmák, znalec literatury a kromě češtiny i dvou dalších jazyků, latiny a němčiny.

Právě Jan Jelínek byl tím, kdo otevřel malému Amerlingovi svět vzdělání. Amerling měl příležitost naučit se základy latiny, díky čemuž neměl v gymnaziálních letech k latině nechuť. S němčinou se zcela jistě setkával také často, protože v pohraničí bylo početné německé obyvatelstvo. Dědeček s Amerlingem rozebíral i knihy filosofického rázu. Pochopitelně šlo o bibli, v rodině měli konkrétně Melantrichovu bibli. O nedělích se po večerech předčítalo z novin. Zajímavostí je, že tehdy byly noviny vzácností a půjčovaly se mezi lidmi. V dobách francouzské revoluce byly pro klatovský kraj předplaceny pouze tři výtisky novin, přičemž šlo o bohatší vrstvu obyvatelstva (dva duchovní a člen vrchnosti).⁸⁸ Postupem času se náklady na tisk zvyšovaly, ale i v dobách mládí Amerlinga byly noviny vzácností.

U Amerlingova dědečka se čas od času setkávali místní hospodáři, což byli nejvzdělanější muži v kraji, a debatovali o svých poměrech, zemědělství, školství, politice apod. Mladý Amerling tak měl možnost slyšet debaty, které pro tehdejšího kluka byly výjimečné.⁸⁹

⁸⁶ SPĚVÁČEK, Václav. *Karel Slavoj Amerling*. Klatovy: Okresní vlastivědné muzeum dr. Karla Hostaše, 1962, s. 31.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP2295 č. inv. 69, K. S. Amerling – Život v píli a odvaze, s. 78.

⁸⁹ Tamtéž, s. 88.

Kromě vzdělání měla na Amerlinga významný vliv i venkovské práce. Dítě se muselo naučit vnímat své možnosti, využít své síly a dosáhnout pracovního výkonu. Sám k těmto rokům svého života řekl: „*Ráno vždy v podzim o čtvrté sbíral jsem babičce opadané ovoce, chodíval jsem na brambory, do zahrady a na pole s pěknou vykládanou nůštičkou.*“⁹⁰ Již od útlého dětství tak byl žádaným pomocníkem a postupem let dostával další povinnosti. Zároveň z tohoto krátkého citátu můžeme usoudit, že se tehdejší obyvatelé pokusili zužitkovat všechny dostupné suroviny, tedy i opadané ovoce. Dále se samozřejmě starali o stromy ve svém sadu. Na podzim se ovoce česalo, pod stromy se země kypřila okopáváním a v poslední řadě se stromy hnojily chlévskou mrvou. Ke šlechtění stromů měli tehdejší lidé k dispozici pilky, zahradní nůžky, motyky, žabky, lopaty, žebříky a háky. V této době se pravděpodobně zrodil Amerlingův zájem o přírodu.

V Chudenicích mladý Amerling navštěvoval i školu. Tam měl na něho veliký vliv jeho kantor Václav Pokorný. Kantor byl na děti velice laskavý a také velice přísný. Mladého Amerlinga učil i hru na housle. Zlobivé děti bil pravítkem či smyčcem přes prsty.

Ve svých jedenácti letech opustil Chudenice a vrátil se do Klatov, kde studoval na tamním gymnáziu. Od roku 1826 studoval dva roky filosofii na univerzitě ve Vídni. Poté se Amerlingův otec dostal do finančních potíží a nemohl si dovolit platit synovi studium. Musel se tedy vrátit do své vlasti, kde začal studovat medicínu.

Na tehdejší Karlo-Ferdinandově univerzitě si dále rozšířil své obzory v přírodovědě a seznámil se i s významnými vědci tehdejší doby. Velmi ho ovlivnil vysokoškolský profesor Jan Svatopluk Presl, u kterého od roku 1834 pracoval jako asistent.⁹¹

⁹⁰ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP2295 č. inv. 69, K. S. Amerling – *Život v pili a odvaze*, s. 73.

⁹¹ CIPRO, Miroslav. *Prameny výchovy: 18. a 19. století*. Praha: Nákladem vlastním, 1991, s. 349.

Profesor Presl (1791–1849) byl jedním z nejvýznamnějších vědců české přírodovědy v devatenáctém století. Byl to právě Presl, který v chemii zavedl dodnes platný systém přípon na rozlišování oxidačního čísla. Presl stál i za vznikem prvního česky psaného vědeckého časopisu *Krok*. Do slovní zásoby zařadil nové termíny z oblasti přírodovědy, aby tím češtinu přiblížil vědeckému prostředí. Vytvořená slova většinou převzal ze staré češtiny (sněženka). Dále názvy přebíral z ruštiny (šeřík, kukuřice), polštiny (kopretina – z výrazu pokretnik) a jiných slovanských jazyků.⁹² Mladý Amerling tak za učitele měl velice významnou osobnost, která ovlivňuje český jazyk dodnes a která ve své době významně ovlivňovala českou vědu a národní obrození.

Kromě Presla měl na Amerlinga vliv i Kašpar Maria Šternberk, který ho jmenoval správcem své botanické sbírky. Šternberk byl bezesporu vzdělavcem evropského formátu. Jeho šlechtické postavení mu pomohlo získat značné kontakty. Šternberk se tedy znal s předními osvícenci českého, německého a francouzského prostředí (Josef Dobrovský, František Martin Pelcl, Johann Wolfgang Goethe). Šternberk byl velkým milovníkem přírodovědy, a proto si v Řezně založil botanickou zahradu. Ta byla bohužel zničena během napoleonských válek. Z toho důvodu si postavil novou botanickou zahradu, tentokrát v západních Čechách ve městě Radnice. V poslední fázi svého života trávil mnoho času v českých zemích, kde se věnoval i budování botanické sbírky. Právě tuto sbírku Amerling opatroval a zcela určitě si rozšířil své vědomosti.

Třicátá léta jsou pro Amerlinga velice plodnými. Roku 1836 obhájí disertační práci o přehledu krystalografie, čímž se stává doktorem medicíny. Začíná vydávat odborné práce. Jedna z prvních je průkopnická *Knížka o hmyzech*. Velkou měrou také přispívá do odborných časopisů. Jen pro orientaci jeho pracovitosti uvádím: Roku 1834 přispěl do *Světozoru* 53 příspěvků a roku 1835 zase 74 články.⁹³ Koncem třicátých let začal připravovat vznik nové školy. Začal připravovat svoji Budeč.

⁹² HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí: Příběhy a postavy českého národního obrození*. Praha: BARONET & VIA FACTI, 1997, s. 104. ISBN 80-7214-039-6.

⁹³ CIPRO, Miroslav. *Prameny výchovy: 18. a 19. století*. Praha: Nákladem vlastním, 1991, s. 350.

3.4.3 Amerlingova Budeč

Díky svému ohromnému charismatu, pílí a vlastenectví získal mnoho lidí pro výstavbu Budče, pražské školy založené na netypickém stylu výuky. „*Amerling dosáhl toho, že již r. 1842 stála na rohu dnešní Žitné ulice a ulice V Tůních (nyní dům č. 525) velkolepá na tu dobu třípatrová budova s astronomickou věží a vzornou zahradou, na jejímž konci mělo být i hřiště a krytá tělocvična.*“⁹⁴ Název Budeč není náhodný. Odkazoval na kostel v hradišti Budeč, kde své vzdělání získal sv. Václav. Amerling dokonce uvažoval o založení dalších škol typu Budče v Klatovech a v Plzni, což nebylo realizováno.⁹⁵

Budeč byla proslulá svojí všestranností. Měla být univerzitou pro každého, přičemž si dotyčný měl přijít na své. Její součástí byla nedělní škola pro řemeslníky. V Budči vznikl první český fotoateliér, dílna pro kovolijce, rozsáhlá sbírka přírodnin, knihovny, nemocnice, chemická laboratoř, zahrada a hvězdárna.⁹⁶ Další důležitou součástí byl učitelský ústav, který vyučoval i učitele v praxi, kteří si chtěli doplnit studium. Budeč byla určena i pro prosté měšťany, kteří měli zájem ve svém volnu se vzdělávat. Zajímavou činností bylo bezesporu vzdělávání žen, na svoji dobu průlomová záležitost.

Jednou z tamních studentek byla Antonie Reissová, vlastním jménem Bohuslava Rajská.⁹⁷ Rajská byla velkou organizátorkou ženského vzdělávání a velice vypomáhala v Budči. Objevují se indicie nasvědčující, že se Amerling Rajské neúspěšně dvořil. Nakonec si vzala neméně významného Františka Ladislava Čelakovského, kvůli kterému musela opustit od podpory Budče a musela se odstěhovat za manželem do polské Vratislavi.⁹⁸ Umřela mladá ve svých třiceti čtyřech letech.

⁹⁴ CIPRO, Miroslav. *Prameny výchovy: 18. a 19. století*. Praha: Nákladem vlastním, 1991, s. 352.

⁹⁵ SPĚVÁČEK, Václav. *Karel Slavoj Amerling*. Klatovy: Okresní vlastivědné muzeum dr. Karla Hostaše, 1962, s. 24.

⁹⁶ SPĚVÁČEK, Václav. *J. E. Purkyně a západní Čechy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 62.

⁹⁷ CIPRO, Miroslav. *Prameny výchovy: 18. a 19. století*. Praha: Nákladem vlastním, 1991, s. 353.

⁹⁸ Tamtéž, s. 74.

Amerling se nakonec oženil s nástupkyní Rajské, Svatavou Michalovicovou. Ta se rovněž velice zajímala o vzdělávání dívek. Je zajímavostí, že se svojí činností byla kritizována Boženou Němcovou: „*Slyšela a četla jsi beztoho také o tom, ústavu dívčím paní Amerlingové; kladly jsme velké naděje v ni, ač kdo ji lépe zná, předpovídal, jak to vypadne. Učí se tam ta děvčata mnoho, jenže ze všeho nic nevědí, a to na čem všechno záleží budoucí naše blaho, nato se nehledí.*“⁹⁹

Kromě vzdělávací činnosti Budeč podporovala vlastenecké cítění. Z toho důvodu byla v hledáčku státních úřadů, které za metternichovského absolutismu vlasteneckou činnost bedlivě sledovaly. Využily tedy svoji příležitost, když Budeč navštívil ruský ministr školství. Budeč byla prohledána a kvůli zájmu úřadů se od podniku distancovali i věřitelé.¹⁰⁰

Budeč tedy roku 1843 ukončila svoji činnost. Samotný Amerling byl velice zadlužen až do roku 1850. Ve čtyřicátých letech se pokoušel vzkřísit myšlenku reformní školy, ale vždy s neúspěchem. Roku 1849 se neúspěšně pokusil zorganizovat celonárodní sbírku na obnovu Budče.

3.4.4 Nová Budeč a Ernestium

I přes zánik Budče však využíval její prostory ke školení učitelů. Na základě těchto schůzek byl kvůli obavám úřadů zatčen. Hlavním důvodem bylo riziko zapojení vlastenců do probíhajících revolučních událostí roku 1848. Po třech týdnech byl na základě toho, že v bývalé Budči neřídil revoluční hnutí, propuštěn z vazby. Amerling byl díky justičnímu omylu v roli oběti. Díky této skutečnosti a díky snahám Pavla Josefa Šafaříka byl pověřen vybudováním nové školské soustavy. Stěžejním dílem, které ovlivnilo tehdejší školství, byl *Návrh pro národní školy*.

⁹⁹ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2298, č. inv. 100, *Dopis Veronice Vrbíkové od Boženy Němcové*. 1851-01-22.

¹⁰⁰ CIPRO, Miroslav. *Prameny výchovy: 18. a 19. století*. Praha: Nákladem vlastním, 1991, s. 354.

V něm Amerling představuje svoji koncepci výchovy dětí a jejich roli v rodině, státě, církvi a v přírodě: „...aby dítě bylo vychováno na pravého člověka, tož na pravého a podstatného ouda rodiny, vlasti, státu, církve, člověčenstva, na zvelebovatele průmyslu, um, věd a vyšších cností.“¹⁰¹ Školy v návrhu rozdělil na mateřskou (pro děti 2–3leté), opatrovnu (děti 3–5leté), přípravnu s dvěma třídami (děti 6–7leté), věčnici s šesti třídami (pojemovnou, putovnou, naukovnou, průmyslnou, oučetnou a vědovnou) pro děti do 14 let.¹⁰²

Ve stejném roce se Amerling stal ředitelem prvního českého učitelského ústavu, který nazval Novou Budčí. Učitelský ústav měl prostory v Praze na Novém Městě pražském v Panské ulici. Byl určen chlapcům a byl zakončen maturitní zkouškou. Jak už je z názvu patrné, vyučovalo se na něm česky. Ženy svůj první učitelský ústav získaly až roku 1863.

Amerling neustále hodlal rozšiřovat svůj vliv v reformě školství. Se svými spolupracovníky a žáky přispíval do časopisu *Posel z Budče*, ve kterém učitelům dával cenné rady, jak zdokonalit výuku. Kromě svých novin vydával i učebnice: *Příruční kniha pro sběratele přírodnin* (1849), *Návod k používání zeměpítecké mapy Čech* (1850), *Přírodněna česká* (1851), *Lučba minerální* (1851). Po vzoru Komenského se snažil vydávat i obrázkové učebnice: *Živočichové v obrázcích* (1850), *Rostliny jedovaté, houby a rostliny pěstované* (1850–1852).¹⁰³

Nová Budeč se proslavila po celém území Čech. To dokazují četné dopisy z venkova, které Amerling dostával od jiných učitelů. Škola měla veliký ohlas i v zahraničí, největší v Chorvatsku, kde Amerlingovu činnost zpopularizoval pedagog Vjenceslav Zaborj Mařík. Chorvatští obrozenci dokonce uvažovali o založení podobné školy.¹⁰⁴ Tehdejší panslavismus tyto snahy povzbuzoval.

¹⁰¹ SPĚVÁČEK, Václav. *Karel Slavoj Amerling*. Klatovy: Okresní vlastivědné muzeum dr. Karla Hostaše, 1962, s. 29.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž, s. 30.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 31.

Roku 1869 byl Amerling spolu s několika spolupracovníky propuštěn ze školské služby. Byť byly Amerlingovy úmysly počestné, vytvořil si proti sobě také nepřátele. Jeden z Amerlingových žáků, Ladislav Kovářiček, napsal následovně: „*Učitelstvo české při zprávě této bylo ohromeno. Vysvítalo tu zřejmě, že to útok na vlastenecké učitelstvo české, který má přetíti národní vzdělání Čechů a uzpůsobiti je absolutistickým choutkám kabinetu.*“¹⁰⁵

Poslední institucí, ve které se Amerling za svého života angažoval, byl ústav pro děti slabomyslné s názvem Nový svět učení budečského. Ústav byl založen roku 1871 a později (od roku 1898) byl znám pod názvem Ernestium.¹⁰⁶ V publikacích se také objevuje název Ústav idiotů Jednoty paní sv. Anny v Praze, podle Spolku paní sv. Anny, který se zasadil o jeho vznik. Zpočátku sídlil v Kateřinské ulici v Praze a od roku 1872 se přemístil do Šternberského paláce na Hradčanech. Amerling ho řídil bezplatně od vzniku až do své smrti.¹⁰⁷

Amerling pro chovance prosazoval manuální práci, zejména košíkářství a truhlářství. Vyráběli tedy dřevěné, hadrové či hliněné hračky a jiné předměty. Objednávky na výrobky přicházely i ze zahraničí. Další metodou byla hudební terapie, která měla chovancům zpříjemnit pobyt v ústavu. Kromě toho všeho byl samozřejmostí laskavý přístup a jako novinku prosazoval pobyt v přírodě.¹⁰⁸

¹⁰⁵ SPĚVÁČEK, Václav. *Karel Slavoj Amerling*. Klatovy: Okresní vlastivědné muzeum dr. Karla Hostaše, 1962, s. 31.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 35.

¹⁰⁷ CIPRO, Miroslav. *Prameny výchovy: 18. a 19. století*. Praha: Nákladem vlastním, 1991, s. 363.

¹⁰⁸ Tamtéž.

Během své pedagogické činnosti se Amerling také věnoval teoretické práci, kdy se zaměřil na celkový model výchovy dítěte. Díky jeho žákovi z Ernestia Janu Dufkovi víme, jak jeho učitel rozvíjel teorii vzdělávání. Hodlal studium rozdělit na čtyři etapy: škola denní, týdenní, měsíční a roční. 1. škola denní (jinak se jí říkalo mateřská, či výchovna) – ta byla závislá na rodičovské péči o dítě. V této etapě dítě poznalo prostředí své rodiny a svého domova. 2. týdenní škola – témata byla osnována podle jednotlivých dnů v týdnu ve spojení věcného učení a hrou z prostředí obce. 3. měsíční výchova – v této etapě (14–21 let) se dítě naučilo chápat odlišnosti v roce, kdy se během roku mění život v přírodě a lidská práce. 4. roční škola (21–28 let) – předmětem poznání byl celý svět po stránce geograficko-biologické, historické, umělecké a průmyslové, psychologické, pedagogické, antropologické. Poslední fáze byla vyvrcholením systémové výuky, přičemž se člověk vzdělával po zbytek života samostudiem.¹⁰⁹

Karel Slavoj Amerling umřel 2. listopadu 1884 v Praze. České reformní školství tak přišlo o jednu z nejvýraznějších osobností. Rodák z Klatov byl již za svého života ztotožňován s Janem Amosem Komenským, a proto byl přezdíván „Comenius redivivus.“¹¹⁰ Stejně jako Komenský byl všestranně vzdělanou osobností, která bojovala za povznesení školství navzdory četným překážkám.

¹⁰⁹ CIPRO, Miroslav. *Prameny výchovy: 18. a 19. století*. Praha: Nákladem vlastním, 1991, s. 366.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 372.

3.5 Josef Spudil

Následující kapitola je o další osobnosti devatenáctého století, která se velice angažovala ve školství a ve vlastenecké činnosti. Tou osobností je rodák z Klášterce nad Ohří Josef Spudil. Václav Spěváček sice o Spudilovi napsal jen pár článků, ale o to větší mají hodnotu. Hledání materiálů o Spudilovi mi ukázalo, jak zmiňovaná osobnost upadla do zapomnutí. Budu čerpat převážně z článku Václava Spěváčka ve sborníku *Minulosti Plzně a Plzeňska* (1958), později známého jako *Minulosti západočeského kraje*. To je nejpřístupnější a nejobsáhlejší zdroj. Ve Státní a vědecké knihovně města Plzně mě rovněž odkázali na zmiňovaný zdroj s tím, že je k dispozici i článek v *Plzeňských listech*, obsahující kratičký nekrolog Spudila. Ani v Archivu města Plzně nebyla žádná zmínka o Spudilovi. Doufám, že následující kapitola zapůsobí jako světélko uprostřed tmy, které pomůže Josefa Spudila objevit pro současníky.

Václav Spěváček se ve své stati zmiňuje o několika autorech popisující Josefa Spudila. Tím prvním je pedagog Vojtěch Kryšpín (1844–1920), který se o Spudilovi zmínil v díle *Obraz činnosti literární učitelstva československého za posledních 100 let*. Další poznatky můžeme najít u Jana Nerudy (1834–1891) v jeho díle *Podobizny II.*, kde oceňuje Spudilovo vzdělání na vídeňské technice.¹¹¹ Třetici autorů zmiňujících se o Spudilovi je Zdeněk Nejedlý (1878–1962), v dnešní době známější za svoji politickou činnost v komunistické straně. Nejedlý však byl i literárním historikem, který napsal biografii na Bedřicha Smetanu. Ve svém díle se zamýšlel nad vlivem Spudila coby Smetanova učitele v Plzni.¹¹²

3.5.1 Život Josefa Spudila

Informace o mládí Josefa Spudila jsou strohé. Spudil se narodil 18. září 1809 v Klášterci nad Ohří, malém pohraničním městečku. Dlouho v něm však nepobyl a rodina se brzy odstěhovala do Kutné Hory. Jako syn zámečnicka byl nucen probíjet se chudými poměry. Přesto se dokázal v těžkých podmínkách prosadit a vystudovat vídeňskou techniku. Po svých studiích se v průběhu roku 1831 stal suplentem na hlavní škole v Kutné Hoře.

¹¹¹ SPĚVÁČEK, Václav. Ze života Josefa Spudila. In: *Minulosti Plzně a Plzeňska*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 158.

¹¹² Tamtéž, s. 159.

O čtyři roky později získal místo učitele na německé hlavní škole v Chebu. Konkurzní řízení se těšilo velikého zájmu. Kromě Spudila se konkurzu zúčastnilo dalších třináct kandidátů.¹¹³ Zajímavostí bezesporu je, že v Chebu se neúspěšně ucházel, byť až roku 1841, o místo učitele gymnázia Karel Havlíček Borovský, který v té době opustil kněžský seminář.¹¹⁴

Město Cheb na Spudila velice zapůsobilo, obzvláště svojí architekturou. Dodnes je v Chebu veliká pestrost v architektonických stylech, která je dána rozdílným stářím památek. Vedle románského Chebského hradu, sloužícího v minulosti jako císařská falc, zde mohl vidět i gotický chrám sv. Mikuláše, Špalíček, barokní městské domy na náměstí Krále Jiřího z Poděbrad a městské opevnění.

V chebské škole Spudil vyučoval fyzice, přírodopisu, krasopisu, českému jazyku a slohu. Nebyl však pouhý teoretik. Svě žáky učil přesně rýsovat, aby pak s nimi vyráběl fyzikální pomůcky sloužící k výuce. Kromě pomůcek si žáci zkoušeli i tvorbu výrobků v tamních dílnách.¹¹⁵ Z řad svých kolegů byl velmi ovlivněn profesorem Dominikem Kratochvíle (1793–1862), který bezplatně vyučoval českému jazyku. Spudil se k jeho aktivitám připojil, čímž oba můžeme přirovnat k Josefu Jungmannovi a Josefu Vojtěchu Sedláčkovi, kteří se rovněž vyznamenali ve výuce českého jazyka.

Chebské období skončilo roku 1839, kdy započal kariéru na hlavní škole v Plzni. Zajímavé je srovnání Chebu s Plzní. Ve zmiňované době měla Plzeň srovnatelnou velikost s Chebem. Spěváček zde odkazuje na výzkumy plzeňského historika Miloslava Bělohávků (1923–2006), dlouholetého pracovníka Archivu města Plzně a autora četných publikací o Plzni.¹¹⁶ Podle Bělohávků čítala Plzeň 563 domů a přes 10 000 obyvatel. Oproti tomu Cheb měl kolem 800 domů a rovněž přes 10 000 obyvatel.¹¹⁷

¹¹³ SPĚVÁČEK, Václav. Ze života Josefa Spudila. In: *Minulost Plzně a Plzeňska*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 159.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 161.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 160.

¹¹⁶ *Badatelna.eu: Archiv města Plzně - Bělohávek Miloslav, PhDr.* [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <<http://badatelna.eu/fond/151238/>>.

¹¹⁷ SPĚVÁČEK, Václav. Ze života Josefa Spudila. In: *Minulost Plzně a Plzeňska*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 159.

Na hlavní škole Spudil vyučoval kreslení, rýsování, fyziku a přírodopis. V Plzni dal roku 1840 podnět k založení nedělní průmyslové školy, čímž se zlepšila kvalita vyučování budoucích řemeslníků. V nově založené škole vyučovaly přední regionální osobnosti. Josef František Smetana vyučoval fyziku a přírodopis, chemii Vilém Peithner, technologii kaplan Wiesner, kreslení, rýsování a strojnictví samotný Josef Spudil.¹¹⁸

Spudil se kromě pedagogické a organizační činnosti věnoval i tvorbě učebnic. Proslavil se dílem *Vzorky ku kreslení pro školy průmyslné* (1839–1843), ve kterých popisuje rysy těles, situační plány budov v různém slohu, vazby dřev apod.¹¹⁹ Již ve své době se těšil veliké autoritě. Spudilův žák a pozdější zemský měřič František Filous o něm řekl: „*Pan učitel Spudil jest mistr v kreslení, zběhlostí svou a umělostí svou výtečný, takže z ruky jeho jen dokonalých v tom oboru prací očekávati můžeme, začez nám také jeho neúnavná příčinlivost a známá horlivost ručí, jížto se tímto způsobem ku prospěchu vlasteneckému přispívati snaží. Pročež můžeme listy tyto poroučeti každému učiteli kreslení – zvláště pak těm, jimž na zvelebení vlasteneckého průmyslu záleží...*“¹²⁰

Národní buditelé si uvědomovali, že kromě novin a kázání je účinným propagačním nástrojem divadlo. Spudil se v divadelnictví pokusil pomoci, jak nejlépe ze své pozice dovedl. Výrazně vypomáhal v tvorbě výprav v plzeňském divadle. Rovněž se angažoval ve výzdobě vlasteneckých bálů.¹²¹ Do Kutné Hory zasílal své kresby a náčrty jako pomůcku pro restaurátorskou činnost tamních památek.

V revolučním roce 1848 se Spudil stal součástí Národní gardy a Slovanské lípy (zvolen 16 hlasy).¹²² Spudilův kolega Josef František Smetana přispíval články do časopisu *Posel ode Mže*, vydávaného v letech 1848–1849, který podával informace o revolučním dění. Kromě dominující rubriky s politickým obsahem se v časopise psalo o aktuálních událostech z Plzně, ve kterých se také dělala reklama na Spudilovu výuku v nedělní průmyslové škole. Smetana v ní vybízí mladé řemeslníky k návštěvě těchto přednášek, obzvláště truhláře, kameníky, tesaře a zámečníky.¹²³

¹¹⁸ SPĚVÁČEK, Václav. Ze života Josefa Spudila. In: *Minulost Plzně a Plzeňska*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 162.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 163.

¹²⁰ Tamtéž, s. 164.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² František Denk. Místní zprávy. In: *Posel ode Mže*. Plzeň: roč. 1, 1848, 14. října, č. 1, s. 5.

¹²³ František Denk. Místní zprávy. In: *Posel ode Mže*. Plzeň: roč. 1, 1848, 25. října, č. 4, s. 2.

Zajímavě může působit i Spudilova poznávací cesta na světovou výstavu v Londýně (1851). Šlo vůbec o první mezinárodní výstavu svého druhu, která zahrnovala novinky z oblasti hospodářství, techniky a kultury. Získal zde jistě nejednu inspiraci, kterou využil v pozdější kariéře architekta.

V září roku 1854 ukončil Spudil působení v Plzni a začal vyučovat v Čáslavi na nižší reálné škole, kde se stal i ředitelem.¹²⁴ V následujících letech zažil vrchol kariéry, kdy uplatnil své schopnosti. Roku 1860 se jako architekt angažoval ve stavbě Městského divadla v Kolíně, kde později postavil i reálku. V Zámeckém divadle Žleby byl jedním z malířů, kteří se starali o výzdobu hlediště a dekorací (odhadováno mezi lety 1861–1865).¹²⁵ Stal se architektem Dusíkova divadla v Čáslavi, pojmenovaném po Čáslavském rodáku Janu Ladislavu Dusíkovi (1760–1812). Samotné divadlo bylo postaveno v pseudogotickém slohu. Aby toho nebylo málo, Spudil vypomohl i při výzdobě interiéru a také divadelních dekorací. Divadlo bylo dokončeno roku 1868, kdy zároveň dostal čestné občanství města Čáslav. Slavnostně bylo otevřeno roku 1869.

Spudilův bohatý život se uzavřel 26. května roku 1885 v Čáslavi, kde je také pohřben na hřbitově, které pomáhal postavit. Spudil je příkladem pedagoga, který dokázal skloubit lingvistiku, umění a techniku. Plzeňané si na svého vlastence vzpomněli a důstojně rozloučili: „*Ve středu dne 28. května zemřel v Čáslavi pan Josef Spudil, učitel ve výslužbě, muž o národní probuzení velice zasloužilý, jenž před lety též v Plzni žil a v ohledu vlasteneckém znamenitě působil. Budiž mu za to vděčná vzpomínka!*“¹²⁶ Na historiky zřejmě zapůsobí, že kousek pod nekrologem je zmínka o promoci Karla Hostaše, zakladatele muzea v Klatovech.

¹²⁴ SPĚVÁČEK, Václav. Ze života Josefa Spudila. In: *Minulostí Plzně a Plzeňska*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 167.

¹²⁵ *Databáze divadel: Divadelní architektura v Evropě* [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <<http://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?point=49.887738888889%2C15.483597222222&theatreId=443>>.

¹²⁶ (ra). Domáci a povšechné zprávy. In: *Plzeňské listy*. Plzeň: 1885, 2. června, č. 66.

3.6 Jan Evangelista Purkyně

Jan Evangelista Purkyně. Netradiční jméno, které každý Čech za svůj život alespoň jednou slyšel, patří největšímu českému vědci a zároveň jednomu z největších světových vědců devatenáctého století. Životní příběh velikána zaujme svojí dobrodružností i svojí jedinečností. Je to příběh o člověku, který pocházel z chudých poměrů a který i přesto dokázal změnit svět. Silná vůle a veliká vzdělanost způsobily, že se Purkyně stal doslova revolucionářem v oblasti vědy. Jeho nejznámějším přínosem je zkoumání buněčné teorie. Purkyně byl ale velice všestranným a bylo by nespravedlivé jeho přínos zúžit jen na tuto oblast. Kromě vědy byl i důležitou osobností pedagogiky a českého společenského života, čímž napomohl v rozvoji české kultury a české politické scény.

Václav Spěváček o světoznámém vědci napsal publikaci *Jan Evangelista Purkyně a západní Čechy*. Jak už název napovídá, autor se zaměřil na vztah Purkyně k západu Čech. Tím se publikace stává velice přínosnou a napomáhá alespoň částečně splatit dluh, který vůči velikánovi české vědy máme. Kromě Spěváčka se o jeho osobnost zajímá velké množství badatelů a vědců, díky čemuž je Purkyně velice probádanou osobností. V následující kapitole věnované tomuto vědci se pokusím nastínit jeho život a dílo, přičemž neopomenu zmínit i působení na západě Čech.

3.6.1 Mládí Jana Evangelisty Purkyně

Jan Evangelista Purkyně se narodil 18. prosince roku 1787 na zámku v Libochovicích, sídle moravského šlechtického rodu Ditrichštejnů. Samotný zámek vlastnili Ditrichštejnové v letech 1676–1858.¹²⁷ Purkyně nebyl nijak spřízněný s rodem Ditrichštejnů, byť by to mohlo podle místa narození zavádět. Janovo otec Josef Purkyně byl v letech 1773–1785 kontribučním písařem na panství Ditrichštejnů.¹²⁸ Roku 1787 se oženil s Rozálií Šafránkovou, která stejného roku porodila Jana, prvorozeného syna.

Mnoho informací o raném období z Purkyňova života se dozvídáme z jeho paměti *Výryvky z mého života*, které redigoval Jan Neruda roku 1863. Literární kvalita paměti dokazuje Purkyňovo vynikající talent v lingvistice. Jsou čtivé a prozrazují problémy každodenního života tehdejší doby.

¹²⁷ HAUBELT, Josef. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSSR, 1987, s. 9.

¹²⁸ SPĚVÁČEK, Václav. *J. E. Purkyně a západní Čechy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 9.

Za zmínku stojí i fakt, že se Purkyně v díle všímal příznaků nemocí, které v dětství prožil sám, nebo které prožili jeho známí. Dílo nás situuje do období Purkyňova raného dětství v Libochovicích. Seznamuje nás s prvními životními radostmi a strastmi. Purkyně měl dva mladší bratry, Emanuela, který zemřel roku 1791 ve věku dvou let, a Josefa Jindřicha, který později proslul jako profesor polytechniky ve Vídni. Rodinu těžce zasáhla smrt Josefa Purkyně v Janových šesti letech. „*Povídalo se, že si uškodil na zdraví, když za času Josefa, roku 1793, pro urovnání daní a zřízení katastru byl ustanoven za měřiče, kdež prý se byl notně nastudil. O posledním dnu jeho živobytí mám živou upomínku. Bylo to asi o dvanácté, slyšeli jsme ho pokašlávat, potom volal slabým hlasem. Matka tam vběhla, i já se za ní blížil. Viděli jsme otce již zápasícího se smrtí. Hnisová pěna stála mu u huby, vykonal poslední vzdechnutí.*“¹²⁹

Společenská vážnost rodiny výrazně klesla. Po krátkém období, kdy rodině bylo dovoleno přečkat na zámku, si rodina musela najít skromnější bydlení v městečku nedaleko zámku. Mladý Jan zde vystudoval triviální školu, kde se naučil číst a psát. V období libochovických studií se vzdělával i hudebně. Uměl hrát na pikolu, na housle a dobře i zpíval.¹³⁰

V oblasti fyziologie a anatomie získal mladý Purkyně první zkušenosti díky svojí mamince. Rozálie Šafránková totiž byla často zvána na hostiny, u kterých řídila práci v kuchyni. Kromě práce v kuchyni se Purkyně účastnil i zabijaček, kde se naučil rozpoznat zvířecí vnitřnosti.¹³¹

Libochovice opustil Jan ve svých deseti letech. Na přímlovu Ditrichštejnů začal studovat v jihomoravském Mikulově na gymnáziu u piaristů, kde měli Ditrichštejnové rovněž své panství. Po příchodu na studia si také zvolil řádové jméno Silverus. Při studiu získal znalosti latiny, řečtiny, zeměpisu a dějepisu. Za ubytování v piaristickém internátě platil zpěváckou povinností ve sboru.¹³² Tím se mu zúročil jeho hudební talent.

¹²⁹ HALAS, František. *Jan Evangelista Purkyně – Nitky z mého života*. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1987, s. 42.

¹³⁰ ŽÁČEK, Václav. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Melantrich, 1987, s. 17.

¹³¹ SPĚVÁČEK, Václav. *J. E. Purkyně a západní Čechy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 10.

¹³² ŽÁČEK, Václav. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Melantrich, 1987, s. 18.

Po vystudování mikulovského gymnázia a později i noviciátu ve Staré Vodě u Libavé složil roku 1805 řeholní slib. Stal se tedy řeholním učitelem na školách ve Strážnici a pak v Litomyšli. Roku 1807 se rozhodl opustit piaristický řád, čímž silně zklamal svoji matku. „*Baviv se dosud v klášteře pouze filologickými a historickými studii, obrátil jsem nyní vzhled na básnictví, a sice české, znaje básně Puchmíra i Nejedlého, pak na filosofii, jejíž duch byl mého ducha osvobodil, ano vzbudilo se ve mně hluboké tušení, že v přírodovědě, o níž arci jsem měl jen matné ponětí, něco znamenitého vyvedu.*“¹³³ Purkyně se po opuštění řádu rozhodl vrátit domů. Vydal se tedy pěší chůzí z Litomyšle přes Prahu až do Libochovic. Tuto svoji dobrodružnou cestu detailněji popsal ve svých pamětech.

Po krátkém pobytu v rodném městě se rozhodl pro studia medicíny. Z toho důvodu začal studovat nejprve filosofickou fakultu v Praze, jejíž vystudování bylo předpokladem pro další studia na vysoké škole. Na filosofické fakultě ho silně ovlivnil Jan Nejedlý, díky kterému se vrátil k psaní básní a své zkušenosti z dětství více rozvinul. Dalšími osobnostmi byli František Josef Gerstner, Bernard Bolzano a Emanuel Pohl, kterých si nesmírně vážil. Purkyně se velice zajímal o pedagogiku. Nepřekvapí tedy, když se na školství díval kriticky: „*Sledoval jsem učení ne jinak než okem kritickým a že mi naskytnuté nepřístojnosti dosti látky dávaly k přemýšlení o opravách našeho nižšího i vyššího školství.*“¹³⁴

Díky doporučení Emanuela Pohla se Purkyně stal vychovatelem v baronské rodině Hildprandtů v jihočeské Blatné.¹³⁵ Po vystudování filosofické fakulty tak další tři roky připravoval Ferdinanda Hildprandta na roli šlechtického velkostatkáře, zaměřeného na důlní podnikání.¹³⁶ Dále Hildprandta vzdělával v matematice a v přírodních vědách. Žák tedy podle pokynů na vycházkách trhal květiny, chytal brouky a sbíral nerosty.¹³⁷ Roky trávené v Blatné byly pro Purkyně klidné a přínosné, jelikož měl možnost navštěvovat bohatou zámeckou knihovnu. Purkyně měl se šlechtickou rodinou velice přátelské vztahy.

¹³³ HALAS, František. *Jan Evangelista Purkyně – Nitky z mého života*. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1987, s. 10.

¹³⁴ SPĚVÁČEK, Václav. *J. E. Purkyně a západní Čechy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 14.

¹³⁵ HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí: Příběhy a postavy českého národního obrození*. Praha: BARONET & VIA FACTI, 1997, s. 112. ISBN 80-7214-039-6.

¹³⁶ ŽÁČEK, Václav. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Melantrich, 1987, s. 29.

¹³⁷ SPĚVÁČEK, Václav. *J. E. Purkyně a západní Čechy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 17.

V průběhu vychovatelské role se zastavil v Litoměřicích, kde se seznámil s Josefem Jungmannem. Ten byl mladým Purkyně zaujat: „*Před pěti dny byl u mne jistý Purkyně z Libochovic rodilý, pěstoun mladého Hildprandta v Blatné, kterýžto byl v noviciátu piaristickém, odkud sobě vyšed nejvíce teď se filologii zanáší a jakož slušno slovanskou řeč sobě oblíbil. Také do básnictví českého se pustil a idylky dětské, jakých prý ještě v žádném jazyku zkušeno, některé složil.*“¹³⁸ V té době byl Purkyně zaměřen na básně pro děti předškolního a školního věku.

Kromě psaní básní se věnoval i organizátorské činnosti, která se projevila snahou o vybudování „přírodovědecké konzervatoře.“ Škola měla být určena pro děti chudých rodičů a pro talentované žáky. Hlavním cílem bylo děti detailně vzdělávat v přírodních vědách: „*Jednoho dne na procházkách a rozmluvách se vznešenomyslným pánem nedalo mně to, abych častěji svoje ideály o dětském vědeckém vychovávacím ústavu nebyl vyslovil.*“¹³⁹ Samotný baron Václav Karel Hildprandt byl nápadem velice zaujat a promýšlel spolu s vychovatelem možnosti jeho realizace.

Jednou do zámku v Blatné dorazila hraběnka z nedalekých Sušic Antonie Marie Desfoursová-Kagenecková se svými dvěma dcerami, Františkou a Adélou. Do Adély se mladý Purkyně hluboce zamiloval. Prožil tak údajně svoji první velkou láskou.¹⁴⁰ Hosté trávili čas procházkami po okolí, relaxací na zámku a večerními diskusemi. Podle tradice se vydali do nedalekého Rožmitálu, kde poslechli skladby Jakuba Jana Ryby. Zároveň není vyloučené, že samotný Ryba hrával na zámku v Blatné.¹⁴¹ Nastal však okamžik, kdy se Purkyně musel s Adélou rozloučit. Nevíme sice, zda Adéla city opětovala, ale dochované dopisy nám potvrzují, že mezi nimi panoval vztah mimořádných sympatií.

¹³⁸ HAUBELT, Josef. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSSR, 1987, s. 20.

¹³⁹ SPĚVÁČEK, Václav. *J. E. Purkyně a západní Čechy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 21.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 23.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 24.

Funkci vychovatele ukončila mezinárodní politika. Napoleonovo tažení do Ruska ztroskotalo a císař František I. vytvářel novou armádu, která se měla spojit s Rusy proti Napoleonovi. V Čechách se tedy organizovala zemská domobrana, do které musel mladý Hildprandt narukovat.¹⁴² Purkyně tedy musel opustit z nápadu ohledně „přírodovědecké konzervatoře“ a rozhodl se pro studium lékařství v Praze, které trvalo v letech 1813–1818.¹⁴³

Vztah Adély a Purkyně je obestřen mnoha tajemstvími. Odloučením se znemožnil případný sňatek a postupem času se vztah ustálil na mimořádném přátelství, které trvala až do roku 1840. Toho roku se jí při pečeti dopisu vzňaly šaty a na následky těžkých popálenin zemřela. Před svojí smrtí přikázala, aby celá její korespondence byla spálena. Proto se dnes můžeme pouze dohadovat o detailech jejich silného vztahu.¹⁴⁴

3.6.2 Začátky v lékařské profesi

Od počátku studia se u Purkyně projevil zájem o teoretickou a experimentální přírodovědu. Už od prvního ročníku ho zaujala anatomie a fyziologie, na které se ve své vědecké činnosti hlavně zaměřil. Na začátku studií se u Purkyně projevil také zájem o experimentování. Některé pokusy nám z dnešního pohledu mohou připadat naivní, či dokonce nebezpečné. Purkyně totiž na vlastním organizmu zkoumal účinky léků, drog a jiných látek (např. projímadla, dávidla, éter, terpentýn, kafr, muškát a opium).¹⁴⁵ V průběhu experimentování zažil například pocit zvracení, srdeční záchvat, dvojité vidění, zrakové halucinace, bezvědomí a závrať.¹⁴⁶

Právě závrať byla jedním z témat, o které se Purkyně velice zajímal. Zkoumal závrať vznikající omezením krevního oběhu v hlavě při stisku krkavic, závrať výškovou, závrať při točivém pohybu (navštěvoval houpačky v zábavním parku). Dalším z témat, o které se zajímal, byl zrak. Nejprve popisoval jevy vznikající při pohledu na jasnou oblohu (šňůry perel, létající mušky), nebo pozoroval děje, které vyvolával tlakem prstů na zavřené oči.

¹⁴² HAUBELT, Josef. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSSR, 1987, s. 21.

¹⁴³ Tamtéž, s. 124.

¹⁴⁴ SPĚVÁČEK, Václav. *J. E. Purkyně a západní Čechy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 43.

¹⁴⁵ HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí: Příběhy a postavy českého národního obrození*. Praha: BARONET & VIA FACTI, 1997, s. 114. ISBN 80-7214-039-6.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 113.

9. prosince roku 1818 obhájil svoji disertační práci na téma *Příspěvky k poznání zraku s hlediska subjektivního* a stal se tak doktorem lékařství. Napsal ji na dobu netradičně v jazyce německém (většinou byly psány v latině). Purkyně práci vydal na vlastní náklady roku 1819 a stala se tak první vědeckou prací Purkyně. Díky novým poznatkům práce zaujala i Johanna Wolfganga Goethe, který Purkyně pozval k sobě domu do Výmaru.¹⁴⁷ Goethe totiž napsal spis *Teorie barev*, ve kterém se zabývá vnímáním barev pomocí zraku. Ve stejném roce získal zaměstnání na lékařské fakultě ve funkci prosektora a asistenta v oblasti anatomie.

Ve stejné době se Purkyně začal více angažovat v otázce veřejného života. Mezi jeho známé patřili bratři Svatopluk a Karel Preslovi, bratři Josef a Antonín Jungmannovi, hrabě Bedřich Berchtold a Svoboda Malostranský. Společně roku 1821 iniciovali vznik časopisu Krok. Název tohoto časopisu vymyslel samotný Purkyně, byť v počátku prosazoval název Slovánská akademie. „*Tu měl Samo představovati původní bytost, Krok vystoupení rozumu do zevnějšího světa, jako základní filosofii, dále pak obdržely Krokovy dcery podle svých vrozených vlastností zvláštní ouřady, jedna konajíc obřady posvátné měla představovati fakultu teologickou, druhá se bavíc poznáváním rostlin a hojením nemocí značila fakultu lékařskou, třetí zpytující práva společenská i spravující národ po zákonu zastávala fakultu právnickou. Při podobném rozjímání naskytlo se samo sebou jméno Krok časopisu naučnému, jenž měl na světlo vyjít.*“¹⁴⁸ Časopis Krok však narazil na nesouhlas mezi českými jazykovědci. Proti byli například Dobrovský, Hanka a Puchmajer, který vznik časopisu Krok označil dokonce za „barbarský vpád do českého jazyka.“¹⁴⁹

Politicko-kulturní angažovanost však netrvala dlouho, protože 22. února 1823 Purkyně odešel do Vratislavi, kde získal místo profesora fyziologie a anatomie na tamní univerzitě. Ve Vratislavi bydlel se svojí matkou, Rozálií Purkyňovou, o kterou se tou dobou staral, protože bratr Josef pracoval ve Vídni jako profesor polytechniky.¹⁵⁰

¹⁴⁷ ŽÁČEK, Václav. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Melantrich, 1987, s. 35.

¹⁴⁸ HALAS, František. *Jan Evangelista Purkyně – Nitky z mého života*. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1987, s. 117.

¹⁴⁹ ŽÁČEK, Václav. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Melantrich, 1987, s. 51.

¹⁵⁰ HAUBELT, Josef. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSSR, 1987, s. 41.

3.6.3 Působení ve Vratislavi

Ani ne rok po vstupu do Vratislavi 22. prosince 1823 se úspěšně habilitoval prací *Rozprava o fyziologickém výzkumu smyslu zrakového a soustavy kožní*.¹⁵¹ Počátky na univerzitě neměl Purkyně jednoduché. Přednášel na dobu netradičním způsobem a mezi svými univerzitními kolegy měl i své nepřátele. Např. profesor anatomie Vilém Adolf Otto napsal důvěrný dopis na ministerstvo: „*Purkyně nemluví zběžně a jasně, často mu chybějí německé výrazy, jeho přednášky jsou příliš filosofické a abstraktní, běžné názory jsou nedostatečně vyznačovány.*“¹⁵² Jindy se na Purkyně snesla kritika kvůli jeho experimentátorství (např. na živých zvířatech).¹⁵³ Hlasitou kritiku Purkyně ustál. Ministerstvo se k metodám Purkyně naopak postavilo kladně a doporučilo univerzitě, aby Purkyně podporovala ve vědecké práci a ve speciálním vedení žáků k vědecké činnosti.

Pro svoji vědeckou práci neměl Purkyně vybavení a pracoval tedy v úsporných podmínkách. Jelikož neměl ani mikroskop, musel výzkumy provádět pomocí silně zvětšujícími lupami.¹⁵⁴ Neměl dokonce ani laboratoř. Z toho důvodu výzkumy prováděl ve svém vratislavském bytě. Na výzkumnou laboratoř si musel počkat až do roku 1839. Vznikl tak první fyziologický ústav na světě.¹⁵⁵

¹⁵¹ ŽÁČEK, Václav. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Melantrich, 1987, s. 54.

¹⁵² Tamtéž, s. 55.

¹⁵³ HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí: Příběhy a postavy českého národního obrození*. Praha: BARONET & VIA FACTI, 1997, s. 114. ISBN 80-7214-039-6.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

Roku 1827 se Purkyně oženil s Julií Rudolphi, dcerou Vratislavského profesora Karla Asmunda Rudolphi, který výrazně přispěl ke jmenování Purkyně vratislavským profesorem. Manželství s Julií bylo šťastné, ale krátké. Trvalo pouhých sedm let, za kterých se páru narodily čtyři děti, dvě dívky a dva kluci. Dcery Rozárka a Hanička naneštěstí umřely roku 1832 na epidemii cholery.¹⁵⁶ Synové Emanuel a Karel se v pozdějších letech proslavili. Emanuel se stal středoškolským profesorem v České lesnické škole v Bělé pod Bezdězem. Karel se oproti tomu stal uznávaným českým malířem. Po smrti dvou dcerek se smrt vyžadovala další oběti v rodině. Cholera zabila tchána Rudolphi a matku Rozálii. Manželka Julie zemřela 12. února 1835 na střevní tyfus.¹⁵⁷ Ve svém životě se již nikdy neožel, protože zesnulou nepřestal milovat. S výchovou synů mu pomáhali rodinní přátelé.

Přelomovým okamžikem vědecké dráhy Purkyně bylo získání achromatického mikroskopu (1832), nejlepším mikroskopem té doby. Nastalo nejplodnější vědecké období v životě Purkyně: „*S ohromnou dychtivostí jsem v nejkratší době prozkoumal všechny oblasti rostlinné i živočišné histologie a došel jsem k přesvědčení o nevyčerpatelnosti této nově nabyté látky. Skoro každý den přinášel nové objevy a záhy jsem pocítil potřebu podílet se se svým znásobeným okem také s jinými a těšit se z jejich nálezů.*“¹⁵⁸ Purkyně neměl zapotřebí vyznamenávat se za své zásluhy. Spolupracoval i se svými studenty, kteří s jeho významnou podporou vydávali své nové poznatky a tím se i vyznamenávali na poli vědy. Oblast jejich zájmu byla ohromná. Zkoumali například strukturu lidské pokožky (prací o papilární linii dal podnět ke vzniku daktyloskopie), mikroskopickou skladbu kostí, chrupavek a zubů, strukturu svalstva, skladbou a funkcí srdce, průzkumem embryí, trávením v žaludku, stavbou žaludeční sliznice a žlázek, funkcí žluče, fyziologií zraku, barvoslepostí, fyziologií řeči, reakcemi zvířecího mozku na pokusná poranění, pochody v oplodněném vajíčku.¹⁵⁹

¹⁵⁶ ŽÁČEK, Václav. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Melantrich, 1987, s. 59.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ HAUBELT, Josef. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSSR, 1987, s. 55.

¹⁵⁹ HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí: Příběhy a postavy českého národního obrození*. Praha: BARONET & VIA FACTI, 1997, s. 116. ISBN 80-7214-039-6.

Nelze jednoznačně říci, který objev byl největší zásluhou Purkyně a jeho žáků. Byl to bezesporu vědec světového formátu, který zasahoval do více oblastí vědy. Roku 1837 se v Praze účastnil sjezdu lékařů a přírodovědců, kde formuloval buněčnou teorii, kterou lze považovat za nejvýznamnější vědecký úspěch Purkyně. Dokázal popsat stavbu buňky a její funkci. Místo pojmu buňka používal termín zrníčko. V průběhu svého života buněčnou teorii ještě více zdokonaloval.¹⁶⁰ Studium buněk napomohl rozvoje vědy s názvem cytologie, která se zabývá vlastnostmi buňky a jejího vztahu k organismu (buněčný cyklus, dělení, smrt).

Za své vědecké úspěchy byl poctěn řadou vyznamenání, jmenováním do řady vědeckých společností. Vše začalo roku 1829, kdy byl zvolen členem Leopoldinsko-Karolinské akademie, dále do Královské vědecké společnosti v Londýně (1829), do Společnosti pro pomohanské dějiny a archeologii (1830), do Královské společnosti věd v Berlíně (1832), do švédské lékařské komory (1834), do Carské akademie v Petrohradě (1836), do Královské akademie v Paříži (1837).¹⁶¹ Výčet poct není kompletní a pouze slouží pro představivost, jak často a z jakých zemích se Purkyňovi dostávaly pocty.

Za zmínku stojí i činnost Purkyně v oblasti badatelské. Zaměřil se konkrétně na archiv v Lešně, kde bádá po dílech Jednoty bratrské. O nálezech si dopisoval s českými obrozenci, kteří je vykupovali pro Národní muzeum. Jedním z děl, které objevil, byla *Historie bratří českých*.¹⁶² Toto dílo však kvůli nečinnosti Národního muzea bylo prodáno do Saska. Největší rozruch způsobil nálezy děl Jana Amose Komenského. Hlavním nálezem byla *Didactica magna*, kterou pro Národní muzeum vypůjčil¹⁶³ a kterou vydala Matice česká roku 1848.

3.6.4 Kulturně-společenský přínos ve vlasti

Do vlasti se Jan Evangelista Purkyně vrátil nejprve roku 1848, kdy se účastnil Slovanského sjezdu v pražském Paláci Žofín. Zastupoval na něm polsko-rusínskou sjezdovou sekci a působil jen jako pozorovatel.¹⁶⁴ Sjezd byl však předčasně ukončen kvůli Svatodušním bouřím.

¹⁶⁰ HAUBELT, Josef. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSSR, 1987, s. 60.

¹⁶¹ ŽÁČEK, Václav. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Melantrich, 1987, s. 75.

¹⁶² Tamtéž, s. 90.

¹⁶³ Tamtéž, s. 94.

¹⁶⁴ HAUBELT, Josef. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSSR, 1987, s. 80.

Milníkem v životě Purkyně se stal rok 1850, kdy se mu podařilo získat místo profesora fyziologie na pražské univerzitě, čímž se natrvalo vrátil do Čech. Jeho návrat byl významnou událostí společenského života Prahy. Dosvědčuje to i zájem pražských novin, které jeho příjezd náležitě oslavovaly. Vrátil se do nepříznivé doby Bachova absolutismu, která nepřála propagaci české kultury. V důvěrném oběžníku, který koloval mezi členy tajné policie, byl Purkyně zapsán mezi dvaceti „nejhoršími individui,“ na něž je potřeba zostřit dohled a kontrolovat jejich činnost.¹⁶⁵

Přesto se Purkyňovi v jeho práci dařilo. Roku 1851 se mu podařilo prosadit vznik teprve druhého fyziologického ústavu na světě, který sídlil v Praze ve Spálené ulici na Novém Městě.¹⁶⁶ O dva roky později začal s pomocí Matice české vydávat přírodovědecký časopis *Živa*. Časopis měl za cíl popularizovat vědu a informovat veřejnost o vědeckých výzkumech. Časopis je s přestávkami vydáván dodnes.¹⁶⁷

Roku 1857 založil první průmyslovou školu v Praze a byl i jejím prvním ředitelem.¹⁶⁸ V učitelském sboru školy působil i Karel Slavoj Amerling. Západočechy mohou zaujmout i další dva profesori, Vincenc Dominik Bíba z Rožmitálu pod Třemšínem a Josef Walter z Tlučné.¹⁶⁹ Myšlenka na založení průmyslové školy pocházela již od třicátých let osmnáctého století, kdy ji prosazovala Jednota pro povzbuzení průmyslu.¹⁷⁰

Pád Bachovského absolutismu zintenzivnil aktivitu českých vlastenců. Roku 1862 Purkyně založil první časopis pro lékaře *Časopis lékařů českých* a také Spolek lékařů českých, jenž se stal centrem vědecké práce v oboru lékařství.¹⁷¹ V šedesátých letech působil jako zemský poslanec. Angažoval se v pěveckém sboru Hlahol a v tělovýchovném spolku Sokol.

¹⁶⁵ SPĚVÁČEK, Václav. *J. E. Purkyně a západní Čechy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 71.

¹⁶⁶ HAUBELT, Josef. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSSR, 1987, s. 85.

¹⁶⁷ *Živa: Co je Živa?*. [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <<http://ziva.avcr.cz/co-je-, ziva.html>>.

¹⁶⁸ HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí: Příběhy a postavy českého národního obrození*. Praha: BARONET & VIA FACTI, 1997, s. 118. ISBN 80-7214-039-6.

¹⁶⁹ SPĚVÁČEK, Václav. *J. E. Purkyně a západní Čechy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 74.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 73.

¹⁷¹ BOROVIČKA, Michael et al. *Velké dějiny země koruny české XII*. Praha: Paseka, 2012, 472.

Osoba Jana Evangelisty Purkyně je výrazně spjatá i s městem Plzeň. Městské zastupitelstvo Plzně se 10. dubna 1861 usneslo jmenovat čestnými měšťany Antona von Schmerling, Františka Palackého, Františka Ladislava Riegra a také Jana Evangelistu Purkyně.¹⁷² 31. března 1864 byl položen základní kámen k budově reálky a dne 4. října 1865 proběhlo slavnostní otevření, kterého se zúčastnil i Purkyně. Na slavnostní hostině „U zlatého orla“ přednesl proslov, oslavující obzvlášť Josefa Vojtěcha Sedláčka a jeho nástupce Josefa Františka Smetanu.¹⁷³

Jan Evangelista Purkyně zemřel 18. červenec roku 1869 ve věku osmdesáti dvou let. Pro důkaz jeho velikosti a autority, kterou měl ve společnosti, cituji telegram zasláný za město Plzeň: „*Rada královského města Plzně truchlíc nad úmrtím čestného spoluměšťana svého, klade na rakev slavného nestora vědy české a velkého vlastence Jana Evangelisty Purkyně věnec nehynoucí paměti, hluboké úcty a lásky, jakouž veškeré měšťanstvo k zvěčnělému v srdci vždy nosilo.*“¹⁷⁴ Za svůj život se stihl stát světoznámým vědcem a pro národ důležitým obrozencem. Šíře zájmu Purkyně je ohromná a následováníhodná.

¹⁷² SPĚVÁČEK, Václav. *J. E. Purkyně a západní Čechy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972, s. 79.

¹⁷³ Tamtéž, s. 84.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 85.

Závěr

Ve své odborné studii *Václav Spěváček, život a dílo profesora* jsem se snažil představit neprávem zapomenutého vědce a jeho rozsáhlé dílo. O PaedDr. Václavu Spěváčkovi (1913–2004) byly doposud napsány jen nečetné novinové jubilejní stati, při příležitostech výročí jeho života. Jsou ovšem přínosné, hlavně tím, že jsou napsány osobnostmi, které Spěváčka osobně znaly. Představily ho na základě autentických osobních zkušeností a naplnily možnost dát o něm vědět široké veřejnosti. Tato práce má za hlavní cíl zaplnit dosavadní mezeru v dějinách biografického dějepisectví regionu, tedy představit detailněji především Spěváčkovo celoživotní dílo. Práce je napsaná z pozice člověka, který Spěváčka nikdy osobně nepoznal a který vychází primárně ze zkušeností, nabytých studiem v archivu a Spěváčkových děl. Výsledkem je tedy odlišný úhel pohledu než u předchozích textů o Spěváčkovi.

Již v úvodu jsem se zmiňoval, že své poznatky budu čerpat převážně z Archivu města Plzně, ve kterém je mnoho cenných informací o Václavu Spěváčkovi. Mohu tedy případné badatele odkázat právě na tento zdroj. Kromě toho jsem využil tisk, zejména novinové články, zaměřené přímo na zmiňovaného vědce. Z řad pamětníků mi velice pomohl prof. Viktor Viktora, dlouholetý pracovník na Západočeské univerzitě v Plzni, který Spěváčka zažil nejprve coby student, poté i jako vysokoškolský pracovník. Zkoumání různorodých pramenů mi osobně rozšířilo obzory.

Hlavním cílem bylo vytvořit ucelenou, přehlednou a hlavně přínosnou studii. Pro přehlednost jsem práci rozdělil na tři velké kapitoly, které se dále dělí na menší podkapitoly. Ony tři zmiňované kapitoly jsou: Václav Spěváček, Počátky a základy českých škol pokusných a Biografické práce. V první kapitole se zabývám životem Václava Spěváčka a posléze i metodikou jeho práce. Druhá kapitola slouží pro přehledné popsání reformního školství a pro lepší zařazení osobností z třetí kapitoly do historických souvislostí. Třetí kapitola tvoří hlavní díl celé práce. V této kapitole jsem se snažil popsat životy šesti významných osobností českého národního obrození: Jakub Jan Ryba, Bernard Bolzano, Josef Vojtěch Sedláček, Karel Slavoj Amerling, Josef Spudil a Jan Evangelista Purkyně v reflexi Václava Spěváčka. Biografie čtenářům představí šest mimořádných osobností, které se nesmazatelně zapsaly do českého školství. Všichni popisovaní pedagogové v životě o něco bojovali, něco dokázali a inspirovali své následovníky. V ledasčem mohou inspirovat i další generace. Pro dosažení svého cíle potřebovali mít vědomosti a organizační schopnosti. Dokazují

nám, že pro velké věci je potřeba velké snahy, přičemž výsledkem je nejistý. Dále zjišťujeme, jak pestrá a bohatá může být práce pedagogů. Výhodou pro naši studii bezesporu je, že popisované osobnosti žily přibližně ve stejné době. Dostaneme tak obraz nejenom biografický, ale i obecně historický, obraz národního obrození a procesů, které v jeho době probíhaly. Zajímavé může být i to, že kromě boje o český jazyk, národ a kulturu se národní obrození týkalo i reformy školství. Národní obrození tak můžeme vnímat ze širšího hlediska jako celospolečenskou změnu, dotýkající se všech aspektů lidského života.

Věřím, že tato práce bude přínosem. Pokud by případní badatelé hodlali zpracovávat téma reformního školství na přelomu 19. a 20. století, může jim být biogram významného historika tohoto tematického okruhu užitečný. Zajímavé by bylo i zpracování Spěváčkova vztahu k jižním Slovanům, ke kterým měl, stejně jako Václav Příhoda, velice blízko.

Summary

The aim of this Undergraduate thesis is to familiarize you with a lifework of PaedDr. Vaclav Spevacek (1913–2004), a long-term professor at the Faculty of Education at the University of West Bohemia. The thesis itself is divided into three parts.

In the first part you will get to know valuable pieces of information about his life and hometown – Pilsen that was very influential for him and served him as a great inspiration for his later work. He was born and raised there and also taught in many of schools. Reformatory school system was a topic very connected to his entire life and in this part you will get to know his life story as well as some detailed information about a methodology of his work that is characterized by a precise exploration of archive materials and own writing of a particular work.

The second part is concerned with a concise depiction of a history of Czech reformatory school system. This part is the shortest one and its aim is to mention the issue of reformatory school system as a whole. It is also an introduction to the last part of the thesis which is considered to be the main and most complex part.

The last part consists of the characteristic of Vaclav Spevacek's main work – the biographies of the famous Czech personalities of the Czech national movement in the 19th century whose life is connected to the history of Pilsen region. Namely it is Jakub Jan Ryba, Bernard Bolzano, Josef Vojtech Sedlacek, Karel Slavoj Amerling, Josef Spudil and Jan Evangelista Purkyne.

Jakub Jan Ryba (1765–1815) was born in Prestice in western part of Bohemia. He spent most of his life working as an educator in Rozmital pod Tremsinem. Except his great interest in religious music, he was also interested in methods concerning improvement of education. Spevacek was a member of a Company of Jakub Jan Ryba and the contact with many of literary scholars was very useful for him when doing a detailed research.

Bernard Bolzano (1781–1848) has not been connected particularly to western Bohemia as much as the others. His life is bound to Prague where he had seminars which appealed to the university students. Spevacek prepared a short diafilm about Bolzano but it has never been filmed. However, Spevacek's study was available in the Archive of Pilsen.

Josef Vojtech Sedlacek (1785–1836) is out of all above mentioned personalities mostly bound to Pilsen even if he came from the central part of Bohemia. Sedlacek studied in Tepla in Premonstratensian monastery, he witnessed a building of Marianske Lazne and got involved in education system in Pilsen. Spevacek's work has been very beneficial because there are not many sources and publications providing information about Sedlacek's life work.

Karel Slavoj Amerling (1807–1884) was born in Klatovy – a small town situated in west Bohemia. He was active in Prague and also influenced eminently education in the country. Spevacek studied Amerling's life and work most precisely of all. He studied very carefully his ancestors and early life. Amerling's life story is very often compared to the life story of Komensky but his personality remains quite forgotten.

Josef Spudil (1809–1885) is very significant in this group of personalities because of his specialization. He pushed through Czech language in education which was German-orientated, thanks to this great merit he can be compared to personalities like Josef Vojtech Sedlacek or Josef Jungmann. His life story is considered exceptional, except his contribution in the field of education, he was also involved in craft teaching and got recognition as a respectable architect, mainly of theatre buildings. Vaclav Spevacek aimed to show Spudil's activity in Cheb and Pilsen.

Jan Evangelista Purkyne (1787–1869) contributed significantly with his cell theory to science. He was incredibly gifted and versatile, except many scientific researches, he was also involved in politics and pedagogy. Spevacek was mainly interested in his contribution to the western Bohemia, Purkyne worked there as an educator in Hildprandt's family and found his first love there. Later in his life, he witnessed an opening ceremony of a secondary school which has later become a university.

Prameny a literatura

Prameny z Archivu města Plzně:

Pozůstalostní fond Václav Spěváček. Celý fond.

Z toho citované zdroje:

Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2291, č. inv. 38, *Jakub Jan Ryba a jeho Seneca*. 10 s.

Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2291, č. inv. 38, *Jmenování Václava Spěváčka čestným členem společnosti J. J. Ryby*.

Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2292, č. inv. 53, *Reformní hnutí v ČSR ve 30. letech*.

Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2293, č. inv. 64, *Fotografie*.

Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP2295 č. inv. 69, *K. S. Amerling – Život v píli a odvaze*. 178 s.

Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2298, č. inv. 99, *Bernard Bolzano – Námět k diafilmu*. 7 s.

Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2298, č. inv. 100, *Dopis Veronice Vrbíkové od Boženy Němcové*. 1851-01-22.

Prameny z Archivu ZČU:

Archiv ZČU v Plzni, osobní spisy, Václav Spěváček, karton 65 + desky.

Ústní prameny:

Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc. (nar. 1942), student a přítel Václava Spěváčka. Rozhovor s autorem veden 28. února 2017 v Plzni.

Doc. PhDr. Jana Miňhová, CSc. (nar. 1941), kolegyně Václava Spěváčka na Pedagogické fakultě. Rozhovor s autorem veden 25. dubna 2017 v Plzni

Literatura:

- AMERLING, Karel. *Příruční knížka pro sběrače přírodnin*. 1849. 40 s.
- BERKOVEC, Jiří. *Jakub Jan Ryba*. Jinočany: H & H, 1995. 172 s.
- BĚLOHLÁVEK, Miloslav, ed. *Dějiny Plzně. I, Od počátků do roku 1788*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965. 354 s.
- BÍBA, Vincenc Dominik. *Životopis Jakuba Jana Ryby, bývalého učitele rožmitálského a čestného občana plzenského*. Praha: Tiskem Rohlička a Sieverse, 1859. 24 s.
- BOROVÍČKA, Michael et al. *Velké dějiny zemí koruny české XII*. Praha: Paseka, 2012. 801 s.
- BRODNÍČEK, Josef. *Jakub Jan Ryba – pedagog*. Plzeň: Městské kulturní středisko Rožmitál pod Třemšínem a OKS Plzeň, 1990. 45 s.
- CIPRO, Miroslav. *Prameny výchovy: 18. a 19. století*. Praha: Nákladem vlastním, 1991. 598 s.
- ČEPELÁK, Václav et al. *Dějiny Plzně. II, Od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967. 296 s.
- FELIX, Emil. *Dva buditelé*. Plzeň: Národopisné muzeum Plzeňska, 1936. 39 s.
- HALAS, František. *Jan Evangelista Purkyně – Nitky z mého života*. Praha: Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, 1987. 165 s.
- HAUBELT, Josef. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Horizont, nakladatelství Socialistické akademie ČSSR, 1987. 148 s.
- HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí: Příběhy a postavy českého národního obrození*. Praha: BARONET & VIA FACTI, 1997. 230 s.
- HOYER Ivan et al. *Jakub Jan Ryba: 1765–1815, 203. výročí narození, 180. výročí úmrtí, 1995*. Přeštice: Společnost Jakuba Jana Ryby. 1995. 57 s.
- KEPKA, Josef, ed. *Šedesát let vysokoškolské přípravy učitelů v Plzni*. Plzeň: Fakulta pedagogická Západočeské univerzity, 2008. 142 s. ISBN 978-80-7043-727-8.
- KRÁLÍKOVÁ, Marie – NEČESANÝ, Josef – SPĚVÁČEK, Václav. *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích*. Plzeň: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. 184 s.
- MORÁVKOVÁ, Naděžda – ŘEHÁČEK, Karel. *Osobnosti plzeňského vysokého školství*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2014. 269 s. ISBN 978-80-87646-04-5.
- RYBA, Jakub Jan – SMOLOVÁ, Věra. *Můj život a hudba*. Rožmitál pod Třemšínem: Společnost Jakuba Jana Ryby, 2005. 51 s.

NĚMEČEK, Jan (ed.). *Školní deníky Jakuba Jana Ryby*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1957. 289 s. Edice pedagogických pramenů; Sv. 2.

SPĚVÁČEK, Václav. *Český jazyk na školách národních a středních: Příspěvek k dějinám vyučování české mluvnici*. [Praha: s.n.], 1950. 131 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958. 137 s.

SPĚVÁČEK, Václav (ed.). *Polytechnické vyučování: Soupis literatury z knihovních fondů Studijní vědecké knihovny v Plzni*. Plzeň: Státní vědecká knihovna, 1961. 20 s. Na pomoc čtenářům a knihovníkům. Sv. 39.

SPĚVÁČEK, Václav. *Karel Slavoj Amerling*. Klatovy: Okresní vlastivědné muzeum dr. Karla Hostaše v Klatovech, 1962. 39 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *Léto v pionýrských táborech: Soupis literatury z knihovních fondů Státní vědecké knihovny v Plzni*. Plzeň: Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, 1962. 13 s.

SPĚVÁČEK, Václav (ed.). *Psychologie dítěte a jeho výchova: Výběrová bibliografie*. Plzeň: Státní vědecká knihovna, 1965. 29 s. Na pomoc čtenářům a knihovníkům. Sv. 98.

SPĚVÁČEK, Václav. *Počátky a základy českých škol pokusných*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1970. 160 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *J. E. Purkyně a západní Čechy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972. 110 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *České ženy v práci pedagogické*. Praha: Pedagogický ústav, 1975. 88 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *Průkopníci českých pokusných škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. 195 s. Z dějin pedagogiky. Sv. 11.

SPĚVÁČEK, Václav. *Jakub Jan Ryba – vychovatel našeho lidu*. Praha: Státní Pedagogické nakladatelství, 1984. 183 s.

ŽÁČEK, Václav. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Melantrich, 1987. 363 s.

Články ze sborníků:

KASL, Bohumil. K šedesátinám dr. Václava Spěváčka. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Sv. 10. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1974, s. 192–196.

KUMPERA, Jan. Josef Vojtěch Sedláček (1785–1836). In: *Osobnosti Západních Čech aneb: šlépěje milénia*. Plzeň: Plzeňský deník, 2000, s. 25.

MÁTEJ, Josef. Pedagogické dielo prof. dr. Juraja Čečetku. In: *Pedagogika: Časopis pro vědy o vzdělávání a výchově*. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 1983, s. 191–197.

SPĚVÁČEK, Václav. Ze života Josefa Spudila. In: *Minulostí Plzně a Plzeňska*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 158–176.

VIKTORA, Viktor. Osmdesátiny dr. Václava Spěváčka. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Sv. 29. Ústí nad Labem: Albis International, 1994, s. 253–257.

VIKTORA, Viktor. Za PaedDr. Václavem Spěváčkem. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Sv. 41/2. Plzeň: Albis International, 2006, s. 589–590.

Články v denním tisku:

DENK, František. Místní zprávy. In: *Posel ode Mže*. Plzeň: roč. 1, 1848, 14. října, č. 1, s. 5.

DENK, František. Místní zprávy. In: *Posel ode Mže*. Plzeň: roč. 1, 1848, 25. října, č. 4, s. 2.

(ra). Domáci a povšechné zprávy. In: *Plzeňské listy*. Plzeň: 1885, 2. června, č. 66.

(ra). Muž nad jiné vzdělaný. In: *Plzeňský deník*, roč. 2, 1993, 29. dubna, č. 99, s. 6.

Elektronické zdroje:

Badatelna.eu: Archiv města Plzně - Bělohávek Miloslav, PhDr. [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <<http://badatelna.eu/fond/151238/>>.

Centrum pro dějiny sochařství: Pamětní deska Karla Slavoje Amerlinga v Klatovech. [online]. [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <<http://socharstvi.info/realizace/pametni-deska-karla-slavoje-amerlinga-v-klatovech-1/?f>>.

Česká televize: 72 jmen české historie. [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10169539755-dvaasedmdesat-jmen-ceske-historie/209572232200018-bernard-bolzano>>.

Databáze divadel: Divadelní architektura v Evropě. [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <<http://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?point=49.887738888889%2C15.483597222222&theatreId=443>>.

Databáze divadel: Divadelní architektura v Evropě. [online]. [cit. 2017-04-16].
Dostupné z: <<http://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?personId=1025&theatreId=61>>.

Databáze divadel: Divadelní architektura v Evropě. [online]. [cit. 2017-04-16].
Dostupné z: <<http://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?personId=1025&theatreId=139>>.

DJKT - Divadlo J. K. Tyla v Plzni: Historie divadelnictví v Plzni. [online]. [cit. 2017-03-22]. Dostupné z: <<https://www.djkt.eu/historie-divadelnictvi-v-plzni>>.

HAMELIKA - Vše o historii Mariánských Lázní: Josef Stanislav Zauper (1784-1850). [online]. [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <[https://www.hamelika.cz/?cz_josef-stanislav-zauper-\(1784-1850\),156](https://www.hamelika.cz/?cz_josef-stanislav-zauper-(1784-1850),156)>.

HAMELIKA - Vše o historii Mariánských Lázní: Josef Vojtěch Sedláček (1785-1836). [online]. [cit. 2017-04-16]. Dostupné z: <[https://www.hamelika.cz/?cz_josef-vojtech-sedlacek-\(1785-1836\),147](https://www.hamelika.cz/?cz_josef-vojtech-sedlacek-(1785-1836),147)>.

Historie Studijní a vědecké knihovny v Plzni. [online]. [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <<http://svkpk.cz/o-knihovne/historie/>>.

Jakub Jan Ryba. [online]. [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <<http://www.svkkl.cz/cs/aktuality/Jakub-Jan-Ryba/>>.

Městská knihovna v Praze: VLČEK, Emanuel: Bernard Bolzano. [online]. [cit. 2017-04-17]. Dostupné z: <<https://search.mlp.cz/cz/titul/bernard-bolzano/2012478/>>.

Živa: Co je Živa?. [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <<http://ziva.avcr.cz/co-je-,ziva.html>>.

Živa: Jan Evangelista Purkyně. [online]. [cit. 2017-03-11]. Dostupné z: <<http://ziva.avcr.cz/jan-evangelista-purkyne.html>>.

Jmenný rejstřík

A

Adolf Vilém, 54
Alexandr I. Pavlovič, 31
Amerling Jan, 35, 36
Amerling Karel Slavoj, 4, 6, 13, 14, 34, 35, 36, 37,
38, 39, 40, 41, 42, 43, 55, 57, 59, 61, 62

B

Bakule František, 15
Bartoš Augustin, 15
Bartoš František, 34
Basler Jan, 28
Bělohávek Miloslav, 45
Berchtold Bedřich, 53
Berkovec Jan, 19
Biba Vincenc Dominik, 57
Blahoslav Jan, 19
Bolzano Bernard, 6, 14, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 30,
50, 59, 61
Bolzano Jan, 21

Č

Čáda František, 34
Čečetka Juraj, 12
Čechura František, 33
Čelakovský František Ladislav, 39

D

Desfoursová Adéla, 51, 52
Desfoursová Antonie Marie, 51
Desfoursová Františka, 51
Dewey John, 15
Dobrovský Josef, 24, 30, 38, 53
Dufek Jan, 43
Dusík Jan Ladislav, 47

F

Felix Emil, 27
Filous František, 46
František I., 23, 24, 31, 52
Fridrich II., 35
Frint Jakub, 23, 24
Funk Karel Filip, 32

G

Gerstner František Josef, 22, 50
Goethe Johann Wolfgang, 29, 38, 53

H

Hanka Václav, 53
Havlíček Karel Borovský, 26, 45
Hildprandt Ferdinand, 50
Hildprandt Václav Karel, 51
Hoffmann Josef, 25
Hoffmannová Anna, 25
Horníková Eva, 6
Hostaš Karel, 47
Hoyer Ivan, 12
Hutarová Rozálie, 35

J

Jahn Jiljí Vratislav, 34
Jandera Josef Ladislav, 22, 28, 30
Jedlička Rudolf, 15
Jelínek Jan, 36
Jelínková Anna, 35
Josef II., 30, 49
Jungmann Antonín, 53
Jungmann Josef, 24, 30, 45, 51, 53, 62

K

Kárníková Rosalie, 16
Komenský Jan Amos, 6, 8, 14, 41, 43, 56, 62
Kotzebue August von, 24
Kováříček Ladislav, 42
Kramerius Václav Matěj, 30, 36
Kratochvíle Dominik, 45
Krok, 53
Kryšpín Vojtěch, 44

L

Láglerová Anna, 17

M

Marx Karel, 25
Mařík Vjenceslav Zaboř, 41
Mauerová Cecilie, 21
Miessner Kašpar, 28
Michalovicová Svatava, 40
Miňhová Jana, 7

N

Napoleon Bonaparte, 52
Nejedlý Jan, 27, 50

Nejedlý Vojtěch, 30
Nejedlý Zdeněk, 15, 44
Němcová Božena, 40
Neruda Jan, 44, 48

P

Palacký František, 24, 58
Peithner Vilém, 46
Pelcl František Martin, 38
Pisl František, 25
Pířha Václav, 34, 36
Pohl Emanuel, 50
Pokorný Prokop, 18
Pokorný Václav, 37
Pompeius Bernard, 21
Presl Jan Svatopluk, 37, 38, 53
Presl Karel Bořivoj, 53
Příhoda Václav, 8, 9, 12, 13, 15, 60
Puchmajer Antonín Jaroslav, 27, 30, 31, 50, 53
Purkyně Emanuel, 49, 55
Purkyně Jan Evangelista, 6, 14, 48, 49, 50, 51, 52, 53,
54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62
Purkyně Josef, 48, 49
Purkyně Josef Jindřich, 49
Purkyně Karel, 55
Purkyňová Hana, 55
Purkyňová Rozálie, 53, 55

R

Rajská Bohuslava, 39, 40
Reitenberger Karel Kašpar, 29
Rieger František Josef, 58
Rudolphi Asmund, 55
Rudolphi Julie, 55
Ryba Jakub Jan, 6, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 27,
51, 59, 61
Ryba Josef Arnošt, 18

S

Sedláček Josef, 28
Sedláček Josef Vojtěch, 6, 14, 27, 28, 29, 30, 31, 32,
33, 45, 58, 59, 61, 62
Seneka Lucius Annaeus, 17, 18
Schmerling Anton von, 58

Smetana Bedřich, 27, 44
Smetana Josef František, 27, 30, 46, 58
Spěváček Václav, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15,
16, 21, 23, 25, 27, 29, 31, 32, 34, 44, 45, 48, 59,
60, 61, 62
Spěváčková Blažena, 11
Spudil Josef, 6, 14, 44, 45, 46, 47, 59, 61, 62
Štašek Antal, 34
sv. Václav, 39
Svoboda Malostranský, 53
Sýkora Jan Nepomuk, 33

Š

Šafařík Pavel Josef, 27, 40
Šafránková Rozálie, 48, 49
Šternberk Kašpar Maria, 38

T

Terezie Marie, 30
Tyl Josef Kajetán, 30

U

Úlehla Josef, 15

V

Vaniček Jan, 17
Vavák František Jan, 19
Viktora Viktor, 7, 11, 59
Vlček Emanuel, 26
Vorlíček Jan, 28
Vydra Stanislav, 22

W

Walter Josef, 57
Wiesner Anton, 46

Z

Zachar Kašpar, 18, 19
Zauper Josef Stanislav, 30
Zoubek František Jan, 27

Seznam příloh

Příloha č. 1: Soupis bibliografie Václava Spěváčka	I
Příloha č. 2: PaedDr. Václav Spěváček se svojí ženou	IV
Příloha č. 3: Bydliště Václava Spěváčka – ulice Slovanská 65, Plzeň.	IV
Příloha č. 4: Pohřební urna Václava Spěváčka na Ústředním hřbitově v Plzni.....	V
Příloha č. 5: prof. dr. Václav Příhoda.	V
Příloha č. 6: Pravděpodobná podoba Jakuba Jana Ryby.	VI
Příloha č. 7: Rybův hrob na místě jeho sebevraždy v lese nedaleko obce Voltuš.....	VI
Příloha č. 8: Bernard Bolzano.....	VI
Příloha č. 9: Kostel sv. Salvátora v Praze.....	VII
Příloha č. 10: Josef Vojtěch Sedláček.	VIII
Příloha č. 11: Premonstrátský klášter v Teplé.	IX
Příloha č. 12: Gymnázium u sv. Anny v Plzni, v době působení Josefa Františka Smetany.	IX
Příloha č. 13: Orientační mapa Mikulášského hřbitova v Plzni.	X
Příloha č. 14: Hrob Josefa Vojtěcha Sedláčka na Mikulášském hřbitově v Plzni.....	X
Příloha č. 15: Pamětní deska Josefa Vojtěcha Sedláčka na zdi dnešní Studijní a vědecké knihovny v Plzni.	XI
Příloha č. 16: Karel Slavoj Amerling.	XI
Příloha č. 17: Chudenice – pohlednice zobrazující vesnici na počátku 20. století.....	XII
Příloha č. 18: Karel Slavoj Amerling se svými žáky – nedatovaný snímek.....	XII
Příloha č. 19: Pamětní deska Karla Slavoje Amerlinga v průjezdu jeho rodného domu v Klatovech.	XIII
Příloha č. 20: Josef Spudil.	XIII
Příloha č. 21: Jan Evangelista Purkyně.	XIV
Příloha č. 22: Zámek v Blatné, kde Jan Evangelista Purkyně působil jako vychovatel.	XIV

Přílohy

Příloha č. 1: Soupis bibliografie Václava Spěváčka

Monografie:

KRÁLÍKOVÁ, Marie – NEČESANÝ, Josef – SPĚVÁČEK, Václav. *Nástin vývoje všeobecného vzdělání v českých zemích*. Plzeň: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. 184 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *Český jazyk na školách národních a středních: Příspěvek k dějinám vyučování české mluvnici*. [Praha: s.n.], 1950. 131 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958. 137 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *Kožíšek Josef 1861-1961*. Plzeň: ONV Plzeň-jih, 1961. 11 s.

SPĚVÁČEK, Václav (ed.). *Polytechnické vyučování: Soupis literatury z knihovních fondů Studijní vědecké knihovny v Plzni*. Plzeň: Státní vědecká knihovna, 1961. 20 s. Na pomoc čtenářům a knihovníkům. Sv. 39.

SPĚVÁČEK, Václav. *Karel Slavoj Amerling*. Klatovy: Okresní vlastivědné muzeum dr. Karla Hostaše v Klatovech, 1962. 39 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *Léto v pionýrských táborech: Soupis literatury z knihovních fondů Státní vědecké knihovny v Plzni*. Plzeň: Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje, 1962. 13 s.

SPĚVÁČEK, Václav (ed.). *Psychologie dítěte a jeho výchova: Výběrová bibliografie*. Plzeň: Státní vědecká knihovna, 1965. 29 s. Na pomoc čtenářům a knihovníkům. Sv. 98.

SPĚVÁČEK, Václav. *Počátky a základy českých škol pokusných*. Plzeň: Pedagogická fakulta v Plzni, 1970. 160 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *J. E. Purkyně a západní Čechy*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1972. 110 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *České ženy v práci pedagogické*. Praha: Pedagogický ústav, 1975. 88 s.

SPĚVÁČEK, Václav. *Průkopníci českých pokusných škol*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. 195 s. Z dějin pedagogiky. Sv. 11.

SPĚVÁČEK, Václav. *Jakub Jan Ryba – vychovatel našeho lidu*. Praha: Státní Pedagogické nakladatelství, 1984. 183 s.

Stati ve sbornících:

SPĚVÁČEK, Václav. Neznámý Amerlingův příspěvek k elementárním základům cizojazyčného vyučování. In: *Sborník Vyšší pedagogické školy v Plzni: Pedagogika-umění*. Plzeň: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. Sv. 1, s. 103–119.

SPĚVÁČEK, Václav. Ze života Josefa Spudila. In: *Minulostí Plzně a Plzeňska*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 158–176.

SPĚVÁČEK, Václav. Pohledy do staré pokladnice vědy a kultury: školní knihovna plzeňského gymnasia. In: *Minulostí Plzně a Plzeňska*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1959. Sv. 2, s. 143–151.

SPĚVÁČEK, Václav. Slovenské texty na českých školách. In: *Sborník Vyšší pedagogické školy v Plzni: Pedagogika-umění*. Plzeň: Státní pedagogické nakladatelství, 1959. Sv. 2, s. 61–110.

SPĚVÁČEK, Václav. Pedagogická práce Jana Ladislava Maška. In: *Sborník Pedagogického institutu v Plzni: Pedagogika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. Sv. 3, s. 121–148.

SPĚVÁČEK, Václav. Zápisky K. S. Amerlinga z cest po Čechách. In: *Sborník Pedagogického institutu v Plzni: Pedagogika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1960. Sv. 3, s. 149–158.

SPĚVÁČEK, Václav. K výchově a vzdělání rodičů v osvětové literatuře českého obrození. In: *Sborník Pedagogického institutu v Plzni: Pedagogika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. Sv. 4, s. 87–119.

SPĚVÁČEK, Václav. Plzeňsko učitelů národů: přehled oslav a vzpomínek na J. A. Komenského. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1963. Sv. 2, s. 173–176.

SPĚVÁČEK, Václav. Špillarové na Prusinách. In: *Sborník Pedagogického institutu v Plzni: Pedagogika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964. Sv. 5, s. 215–234.

SPĚVÁČEK, Václav. Vznik a počátky pokusné pracovní školy holešovické. In: *Sborník Pedagogické fakulty v Plzni: Pedagogika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. Sv. 6, s. 87–120.

SPĚVÁČEK, Václav. Životní jubileum univ. prof. Dr. Juraje Čečetky. In: *Sborník Pedagogické fakulty v Plzni: Pedagogika-umění*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967. Sv. 7, s. 95–102.

SPĚVÁČEK, Václav. Starší česká pedagogická literatura k metodám vytváření pojmů. In: *Sborník Pedagogické fakulty v Plzni: Pedagogika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1968. Sv. 8, s. 79–89.

SPĚVÁČEK, Václav. Komenský a Karel Boleslav Štorch. In: *Sborník Pedagogické fakulty v Plzni: Pedagogika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1969. Sv. 9, s. 129–146.

SPĚVÁČEK, Václav. Příspěvky k dějinám jihoslovanského školství a osvěty. In: *Sborník Pedagogické fakulty v Plzni: Pedagogika-psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971. Sv. 10, s. 107–120.

SPĚVÁČEK, Václav. 70 let chorvatského školského muzea v Záhřebu. In: *Sborník Pedagogické fakulty v Plzni: Pedagogika-psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. Sv. 11, s. 123–128.

SPĚVÁČEK, Václav. Z dějin československo-jugoslávských vztahů ve školství, v pedagogice a v osvětě. In: *Sborník Pedagogické fakulty v Plzni: Pedagogika-psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974. Sv. 12, s. 83–105.

SPĚVÁČEK, Václav. Josef Franta Šumavský. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1976. Sv. 13, s. 261.

SPĚVÁČEK, Václav. Padesát let československo-jugoslávské spolupráce ve školství, v pedagogice a v osvětě. In: *Sborník Pedagogické fakulty v Plzni: Pedagogika-psychologie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. Sv. 14, s. 51–72.

SPĚVÁČEK, Václav. Doc. PhDr. Bohumil Kasl. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1988. Sv. 24, s. 254–255.

SPĚVÁČEK, Václav. Josef Burda a Chudenicko. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1988. Sv. 24, s. 245.

SPĚVÁČEK, Václav. Západočeské příspěvky k purkyňovskému výročí. In: *Minulostí Západočeského kraje*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1989. Sv. 25, s. 302–303.

SPĚVÁČEK, Václav. Školské muzeum a jeho knihovna. In: *Sborník Západočeského muzea v Plzni*. Plzeň: Západočeské muzeum v Plzni, 1991. Sv. 7, s. 45–47.

Stati v denním tisku:

SPĚVÁČEK, Václav. Dnešek a včerejšek školství: z besedy studentů gymnázia J. A. Komenského s plzeňským pedagogem dr. Václavem Spěváčkem. In: *Plzeňský deník*. Plzeň: roč. 2, č. 63, s. 11.

SPĚVÁČEK, Václav. Kytička dr. Miloslavu Janečkovi. In: *Plzeňský deník*. Plzeň: roč. 4, č. 3, s. 11.

SPĚVÁČEK, Václav. Pedagog houslové hry oslavil devadesátiny. In: *Plzeňský deník*. Plzeň: roč. 4, č. 159, s. 11.

SPĚVÁČEK, Václav. Badatel kraje pod Bolfánkem. In: *Plzeňský deník*. Plzeň: roč. 7, č. 48, s. 19.

SPĚVÁČEK, Václav. Osmdesátiny dr. Miloslava Janečka. In: *Plzeňský deník*. Plzeň: roč. 9, č. 1, s. 22.

SPĚVÁČEK, Václav. Byl žákem Otakara Ševčíka a učitelem Václava Hudečka. In: *Plzeňský deník*. Plzeň: roč. 9, č. 155, s. 16.

SPĚVÁČEK, Václav. Zemřel dávný učitel Václava Hudečka. In: *Plzeňský deník*. Plzeň: roč. 12, č. 50, s. 21.

Příloha č. 2: PaedDr. Václav Spěváček se svojí ženou.¹⁷⁵

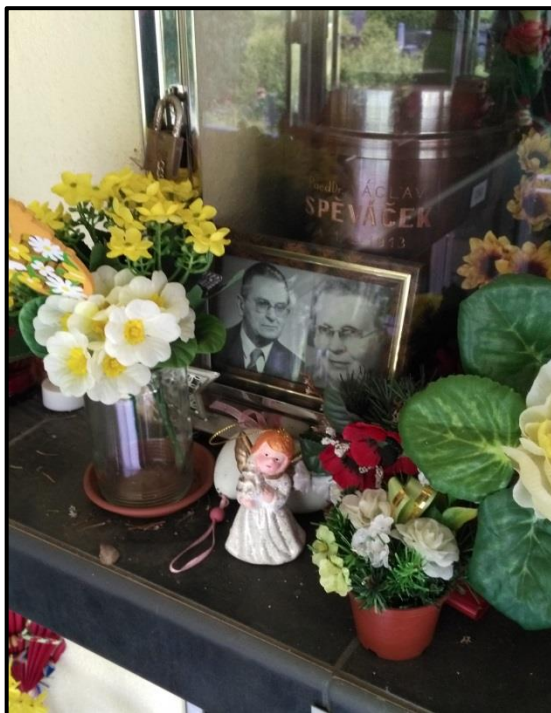
Příloha č. 3: Bydliště Václava Spěváčka – ulice Slovanská 65, Plzeň.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2293, č. inv. 64, *Fotografie*.

¹⁷⁶ Foto autor.

Příloha č. 4: Pohřební urna Václava Spěváčka na Ústředním hřbitově v Plzni.¹⁷⁷

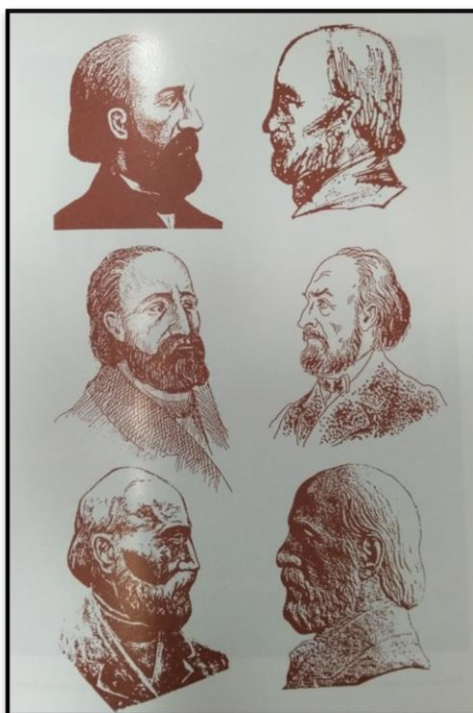
Příloha č. 5: prof. dr. Václav Příhoda.¹⁷⁸

¹⁷⁷ Foto autor.

¹⁷⁸ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2293, č. inv. 64, *Fotografie*.

Příloha č. 6: Pravděpodobná podoba Jakuba Jana Ryby.¹⁷⁹

Příloha č. 7: Rybův hrob na místě jeho sebevraždy v lese nedaleko obce Voltuš.¹⁸⁰

¹⁷⁹ HOYER Ivan et al. *Jakub Jan Ryba: 1765–1815, 203. výročí narození, 180. výročí úmrtí, 1995*. Přeštice: Společnost Jakuba Jana Ryby. 1995, s. 25.

¹⁸⁰ *Jakub Jan Ryba*. [online]. [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <<http://www.svkkl.cz/cs/aktuality/Jakub-Jan-Ryba/>>.

Příloha č. 8: Bernard Bolzano.¹⁸¹

Příloha č. 9: Kostel sv. Salvátora v Praze.¹⁸²

¹⁸¹ HOŘEJŠ, Petr. *Toulky českou minulostí: Příběhy a postavy českého národního obrození*. Praha: BARONET & VIA FACTI, 1997, s. 101. ISBN 80-7214-039-6.

¹⁸² Tamtéž, s. 97.

Příloha č. 10: Josef Vojtěch Sedláček.¹⁸³

¹⁸³ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec – Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, s. 4.

Příloha č. 11: Premonstrátský klášter v Teplé.¹⁸⁴

Příloha č. 12: Gymnázium u sv. Anny v Plzni, v době působení Josefa Františka Smetany.¹⁸⁵

¹⁸⁴ SPĚVÁČEK, Václav. *Plzeňský vlastenec – Josef Vojtěch Sedláček, učitel českého obrození*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, obrazová příloha.

¹⁸⁵ FELIX, Emil. *Dva buditelé*. Plzeň: Národopisné muzeum Plzeňska, 1936, obrazová příloha.

Příloha č. 13: Orientační mapa Mikulášského hřbitova v Plzni.¹⁸⁶

Příloha č. 14: Hrob Josefa Vojtěcha Sedláčka na Mikulášském hřbitově v Plzni.¹⁸⁷

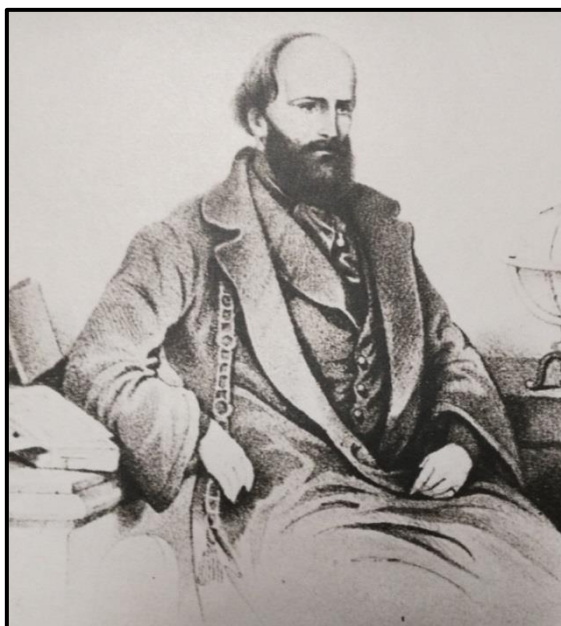
¹⁸⁶ Foto autor.

¹⁸⁷ Foto autor.

Příloha č. 15: Pamětní deska Josefa Vojtěcha Sedláčka na zdi dnešní Studijní a vědecké knihovny v Plzni.¹⁸⁸

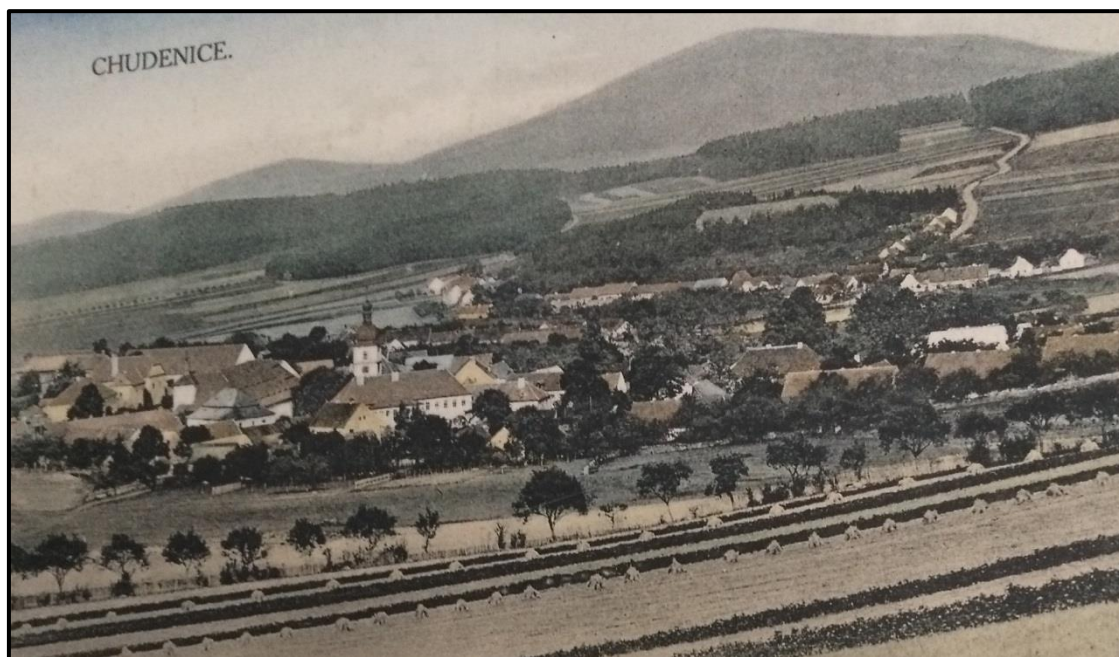
Příloha č. 16: Karel Slavoj Amerling.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Foto autor.

¹⁸⁹ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2293, č. inv. 64, *Fotografie*.

Příloha č. 17: Chudenice – pohlednice zobrazující vesnici na počátku 20. století.¹⁹⁰

Příloha č. 18: Karel Slavoj Amerling se svými žáky – nedatovaný snímek.¹⁹¹

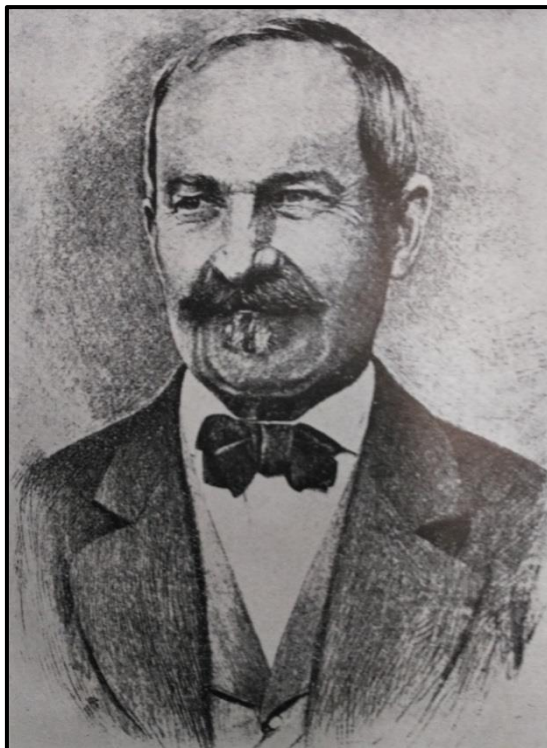
¹⁹⁰ Archiv města Plzně, fond Václav Spěváček, karton LP 2293, č. inv. 64, *Fotografie*.

¹⁹¹ Tamtéž.

Příloha č. 19: Pamětní deska Karla Slavoje Amerlinga v průjezdu jeho rodného domu v Klatovech.¹⁹²

Příloha č. 20: Josef Spudil.¹⁹³

¹⁹² Centrum pro dějiny sochařství: Pamětní deska Karla Slavoje Amerlinga v Klatovech. [online]. [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <<http://socharstvi.info/realizace/pametni-deska-karla-slavoje-amerlinga-v-klatovech-1/?f>>.

¹⁹³ WIRTH, Zdeněk – BĚLOHLÁVEK, Miloslav. *Minulostí Plzně a Plzeňska*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni, 1958, obrazová příloha.

Příloha č. 21: Jan Evangelista Purkyně.¹⁹⁴

Příloha č. 22: Zámek v Blatné, kde Jan Evangelista Purkyně působil jako vychovatel.¹⁹⁵

¹⁹⁴ ŽÁČEK, Václav. *Jan Evangelista Purkyně*. Praha: Melantrich, 1987, obrazová příloha.

¹⁹⁵ Tamtéž.